

Themafiches Omgevingsvisie Noord-Brabant

23 juni 2026

Provincie Noord-Brabant

Inhoud

Inleiding	5
1. Fiche algemeen	9
2. Fiche brede welvaart, gezondheid en leefomgeving	11
3. Fiche natuur	15
4. Fiche milieu	18
5. Fiche energie	23
6. Fiche klimaatbestendig, water en bodem	26
7. Fiche cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd	32
8. Fiche mobiliteit	37
9. Fiche wonen en werken	42
10. Fiche economie	45
11. Fiche landbouw en voedsel	48
12. Fiche toekomstbestendig bestuur	51
13. Fiche data	54
Bijlagen	57
Milieu	58
Mobiliteit	64

Inleiding

Beleidsneutrale wijziging van de Omgevingsvisie Noord-Brabant (2018)

In december 2018 hebben PS de omgevingsvisie “De Kwaliteit van Brabant” vastgesteld. Sinds de vaststelling van die visie zijn inmiddels ruim 7 jaar verstreken. In die 7 jaar is er veel gebeurd.

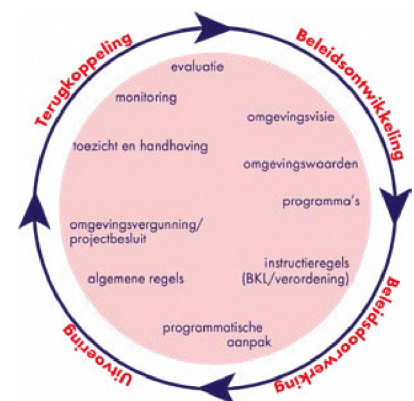
Er zijn nieuwe beleidstrajecten doorlopen waarbij (thematische) beleidskaders zijn vastgesteld met hoofdlijnen van beleid als uitwerking van de Omgevingsvisie. In aanvulling daarop zijn diverse andere beleidsdocumenten vastgesteld, zoals uitvoeringsagenda's, handelingsperspectieven, actieplannen en afwegingkaders (etc.). Deze stapeling van beleidsdocumenten is zeker voor externe gebruikers onoverzichtelijk.

Daarnaast is de Omgevingswet op 1 januari 2024 in werking getreden. Deze wet vraagt van overheden om alle strategisch beleid voor de fysieke leefomgeving te bundelen in één Omgevingsvisie en om dat beleid inzichtelijk en conform landelijke richtlijnen (digitaal) beschikbaar te stellen. De hiervoor genoemde beleidsdocumenten voldoen niet aan deze uitgangspunten en eisen.

Het is daarom wenselijk om een traject tot wijziging van de Omgevingsvisie te starten. Rond de zomer van 2025 is het gesprek gestart met PS, GS en de organisatie, om (de reikwijdte van) een wijziging van de Omgevingsvisie te verkennen. Deze gesprekken hebben geleid tot een aantal uitgangspunten voor een wijzigingstraject:

- Inzichtelijker beleid;
- Alle strategische, kaderstellende beleid bij elkaar in de omgevingsvisie;
- Beleidsneutraal: de eerste stap is een wijziging van de omgevingsvisie gebaseerd op vastgesteld beleid;
- Cyclisch werken: de Omgevingswet vraagt om een proces dat is gericht op doelbereik met monitoring, evaluatie en het eenvoudig(er) actualiseren van beleid en uitvoering;
- Een betere aansluiting tussen beleid, uitvoering en verantwoording; en
- Startklaar na de verkiezingen in 2027.

De keuze voor een beleidsneutrale wijziging is daarbij bewust gemaakt. Dat heeft als voordeel dat het traject relatief snel doorlopen kan worden en dat er een duidelijke afbakening ligt waardoor de wijziging overzichtelijk blijft. Doel van het traject is dat de Omgevingsvisie ‘klaar staat’ zodat na de verkiezingen van 2027 invulling wordt gegeven aan het cyclische proces van beleidsontwikkeling- beleidsdoorwerking-uitvoering- terugkoppeling.

De beleidsneutrale wijziging van de omgevingsvisie richt zich op het:

- a. actualiseren van de Omgevingsvisie: het gaat om een actualisatie van de bestaande tekst van de Omgevingsvisie, zoals een update van trends en ontwikkelingen en onderzoek dat is gedaan voor beleidsontwikkelingen. De actualisatie van deze (bestaande) teksten is gebaseerd op vastgestelde beleidskaders.
- b. aanvullen van de Omgevingsvisie: het gaat om de hoofdlijnen van beleid dat is vastgesteld sinds 2018, en dat is opgenomen in thematische beleidskaders, uitvoeringsagenda's, handelingsperspectieven, actieplannen en afwegingkaders (etc.). Hierbij is de bevoegdheidsverdeling uit Sturen met kaders als uitgangspunt genomen, waarbij PS kaderstellende beleid vaststelt en GS verantwoordelijk zijn voor het uitvoerende beleid.

Waarom themafiches?

Als eerste stap voor de beleidsneutrale wijziging is een analyse gemaakt van de diverse beleidsdocumenten in de Themafiches Omgevingsvisie Noord-Brabant. Daarbij zijn voor 12 thema's volgens een vaste opzet de hoofdlijnen van beleid opgenomen. De inhoud van de fiches is volledig gebaseerd op vastgesteld beleid zoals opgenomen in de huidige beleidskaders, uitvoeringsagenda's of programma's onder de Omgevingswet. Het opstellen van thematische fiches helpt bij het beleidsneutraal opnemen van de hoofdlijnen van beleid uit de vastgestelde beleidskaders (en eventueel andere beleidsdocumenten) in de Omgevingsvisie.

Uitgangspunt is dat er per beleidskader een fiche is opgesteld met een voorstel welke kaderstellende teksten op te nemen in de Omgevingsvisie. Soms vraagt een onderwerp om een net iets andere aanpak. Dat wordt dan in dat fiche nader toegelicht (bijvoorbeeld bij het fiche Brede welvaart, gezondheid en leefomgeving). Daarnaast is er ook een algemeen fiche opgesteld waarin de voorstellen staan om de bestaande teksten van de Omgevingsvisie te actualiseren.

Een ander uitgangspunt is dat de voorgestelde teksten hun oorsprong vinden in de door PS vastgestelde beleidskaders. Bij het 'ontrafelen' van alle vastgestelde beleid, bleek soms dat er ook hoofdlijnen van beleid in andere documenten staan. Of dat een onderdeel in een beleidskader feitelijk is gericht op uitvoering of tot de (wettelijke) bevoegdheid van GS behoort. Per themafiche wordt daarom ook in een verschilanalyse inzichtelijk gemaakt of er een verschuiving wordt voorgesteld van tekstonderdelen van beleidskader naar uitvoeringsagenda of vice versa. Bij het desbetreffende kopje van dat themafiche wordt een symbool geplaatst. In de verschilparagraaf wordt voor dat onderdeel toegelicht welke teksten zijn toegevoegd of welke teksten niet in dat onderdeel zijn opgenomen.

Concreet betekent dit dat inzicht wordt geboden:

- voor welke teksten wordt voorgesteld om ze in de Omgevingsvisie op te nemen, terwijl de tekst zijn grondslag vindt in een programma/uitvoeringsagenda/ander beleidsdocument. Dit is gemarkeerd met **!**;
- voor welke teksten uit een vastgesteld beleidskader wordt voorgesteld om ze niet in de Omgevingsvisie op te nemen, omdat de teksten een uitvoerend karakter hebben en thuishoren in een uitvoeringsagenda/programma. Dit is gemarkeerd met **!**.

De beleidsdoelen en -keuzes die nu soms verspreid in verschillende documenten staan, worden met de themafiches overzichtelijk bij elkaar gebracht en op een zelfde wijze geordend. De fiches zijn geen aparte beleidsdocumenten maar zijn nadrukkelijk bedoeld als hulpmiddel om het gesprek te voeren met Provinciale Staten over de beleidsneutrale wijziging van Omgevingsvisie.

Beleidsneutraal: wat is dat?

Beleidsneutraal betekent dat er alleen vastgesteld beleid bij deze wijziging is betrokken en dat er dus geen nieuwe inzichten of beleidswijzigingen worden doorgevoerd. Het proces van deze beleidsneutrale wijziging is daarop ook ingericht: er wordt alleen de wettelijk verplichte zienswijze-procedure doorlopen.

Er kunnen uiteraard legitieme redenen zijn om beleidswijzigingen door te voeren. Dat vraagt echter om een ander proces met participatie, onderzoek en in een voorkomend geval het doorlopen van een mer-procedure. Dat is bij deze beleidsneutrale wijziging niet nodig omdat participatie, onderzoek en waar nodig een mer-procedure zijn doorlopen bij de totstandkoming en vaststelling van het beleidskader.

Beleidsneutraal betekent niet dat alle teksten geknipt en geplakt worden: er is juist geprobeerd om vanuit de doelstelling van de Omgevingswet al het kaderstellende beleid op een eenduidige en overzichtelijke wijze te formuleren. Dat betekent voor sommige thema's dat de opzet die was gekozen in het beleidskader is bijgesteld. Daarbij is wel zorgvuldig gekeken dat daarmee geen inhoudelijke wijziging plaatsvindt van het vastgestelde beleid.

Uitvoeringsagenda

Naast beleidskaders van PS zijn er uitvoeringsagenda's en wettelijk verplichte programma's vastgesteld door GS. De uitvoeringsagenda's en het Regionaal Water- en bodemprogramma (RWP) zijn ook betrokken bij het ontrafelen van de hoofdlijnen van beleid. In sommige situaties zijn er in de uitvoeringsagenda's wijzigingen of actualisaties vastgesteld van wat eerder in het beleidskader stond. Dat is bij de themafiches betrokken en expliciet in de fiches beschreven.

De themafiches gaan niet in op de (als vervolg op de beleidsneutrale wijziging van de Omgevingsvisie) ook noodzakelijke aanpassingen van deze uitvoeringsagenda's. Een uitvoeringsagenda is gericht op het realiseren van de beleidsdoelen uit de Omgevingsvisie en is (voor zover het de fysieke leefomgeving betreft) een programma onder de Omgevingswet. De uitvoeringsagenda's moeten (voor zover ze betrekking hebben op de fysieke leefomgeving) zo aangepast worden dat ze voldoen aan de juridische en digitale eisen van de Omgevingswet.

Het actualiseren van de uitvoeringsagenda's maakt geen deel uit van het wijzigingstraject van de Omgevingsvisie maar wordt in een vervolgtraject opgepakt (na de verkiezingen 2027). Voor het aanpassen van alle uitvoeringsagenda's wordt een vast format gemaakt, dat helpt om alle uitvoering op eenzelfde wijze op te nemen, waarbij ook een directe relatie met de Sturen & Verantwoorden-cyclus wordt gelegd.

Opbouw fiches

Ieder fiche is op eenzelfde manier opgebouwd. Hieronder is per kopje een korte toelichting opgenomen. Omdat de opzet van de beleidskaders verschilt, is het niet altijd mogelijk per onderdeel een tekst te formuleren. Bij de vertaling naar de ontwerp wijziging van de Omgevingsvisie wordt gekeken hoe hiermee om te gaan.

Huidige situatie

Welke (beleids)documenten zijn er nu? Wat is het karakter van die documenten?

Ambitie

Is er voor het thema een (zelfstandige) ambitie geformuleerd?

Beleidsdoel

Welke beleidsdoelen zijn geformuleerd? Wat wil de provincie bereiken?

Beleidskeuze

Welke beleidskeuze is gemaakt om het beleidsdoel te realiseren?

Uitgangspunten & Werkwijze

Zijn er specifieke uitgangspunten, aanpakken, afwegingskaders vastgesteld voor het realiseren van de beleidsdoelen?

Rolneming

Is er een specifieke rolneming voor de provincie geformuleerd in aanvulling op hoofdstuk 4 Regionaal samenwerken van de (bestaande) Omgevingsvisie? En zo ja, welke?

Beleidsindicator

Welke beleidsindicator hoort bij het geformuleerde beleidsdoel? Hierbij zijn de beleidsindicatoren opgenomen die nu gehanteerd worden in de Sturen en verantwoorden cyclus (begroting). Ten behoeve van de ontwerpwijziging van de Omgevingsvisie wordt gezien of deze om bijstelling vragen.

Verschilanalyse

Betekent het voorstel zoals opgenomen in het fiche een verschuiving van (beleids)teksten ten opzichte van hoe dit nu is opgenomen in een beleidskader, programma, uitvoeringsagenda of een andere beleidsdocument?

Als het voorstel in het fiche afwijkt van de huidige tekst in een beleidskader wordt dat met een symbool aangegeven bij het betreffende tekst onderdeel, de verschillen worden in de verschilparagraaf toegelicht. Hierbij is gebruik gemaakt van de volgende symbolen:

! voorstel om beleid uit een programma of uitvoeringsagenda in de omgevingsvisie op te nemen;

! voorstel om uitvoeringsaspecten uit een beleidskader niet in de omgevingsvisie op te nemen.

1. Fiche algemeen

Omdat het inmiddels 7 jaar geleden is dat de Omgevingsvisie is vastgesteld, is het ook nodig om de bestaande teksten te bezien of daarin beleidsneutrale aanpassingen nodig zijn, zowel gerelateerd aan de vastgestelde beleidskaders als gerelateerd aan de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Deze aanpassingen worden hier kort geschetst. Ten behoeve van de ontwerpwijziging worden uiteraard concrete tekstvoorstellen gemaakt.

Preamble

De preamble wordt geactualiseerd naar de huidige actualiteit. Hierbij wordt ook de beleidsneutrale technische wijziging 2027 toegelicht en een paragraaf toegevoegd met een toelichting op het gebruik van kaarten. Bij het gebruik van kaarten voor de omgevingsvisie wordt nu alleen gebruik gemaakt van kaarten die al vigerend zijn opgenomen in diverse instrumenten, zoals het Regionaal water en bodemprogramma, de omgevingsverordening. In de teksten kunnen ook toelichtende plaatjes worden opgenomen die nu in de beleidskaders staan.

Hoofdstuk 1 Foto van Brabant 2018

Paragraaf 1.1 Brabant in vogelvlucht wordt geactualiseerd.

Na paragraaf 1.2 wordt een nieuwe paragraaf 1.3 opgenomen waarin een beeld wordt gegeven van de plan MER die voor diverse beleidskaders zijn opgesteld.

Hoofdstuk 2 Panorama 2050

Paragraaf 2.1 wordt aangepast door trends en ontwikkelingen te benoemen uit de vigerende beleidskaders.

Paragraaf 2.2 beschrijft de overall ambitie van de provincie voor 2050 en blijft gehandhaafd. Bezien wordt of er aanleiding bestaat om teksten vanwege de huidige actualiteit aan te passen.

Hoofdstuk 3 Van foto naar panorama

Dit hoofdstuk wordt aangevuld door naast de 4 hoofdpogaven ook de thematische hoofdlijnen van beleid te benoemen die in een nieuw hoofdstuk 7 zijn opgenomen.

Hoofdstuk 4 Brabant vernieuwt samen

In hoofdlijnen blijft de lijn zoals opgenomen in dit hoofdstuk dezelfde. Actualisatie van teksten is op onderdelen nodig, bijvoorbeeld door te benadrukken dat een kwalitatief goed openbaar bestuur een randvoorwaarde is voor het realiseren van de Brabantse opgaven en het regionaal samenwerken (uit het beleidskader Toekomstbestendig bestuur, fiche 12). En het duiden van de samenhangende aanpak vanuit brede welvaart, gezondheid en leefomgeving (fiche 2) bij het diep, rond en breed samenwerken.

Hoofdstuk 5 Kernwaarden voor het handelen van de provincie

De lijn zoals opgenomen in dit hoofdstuk blijft gehandhaafd. Hierbij wordt gezien of er vanwege de samenhangende aanpak vanuit brede welvaart, gezondheid en leefomgeving (themafiche 2) aanvulling/aanpassing nodig is. Hierbij wordt ook invulling gegeven aan de verplichting uit artikel 3.3 Omgevingswet om de toepassing van het voorzorgbeginsel beter te verankeren in het provinciaal handelen.

Hoofdstuk 6 Hoofddopgaven voor de toekomst

In paragraaf 6.1 wordt een kopje toegevoegd met een verwijzing naar de hoofdlijnen van thematisch beleid die in een nieuw hoofdstuk 7 staan.

Bezien wordt of de geformuleerde ambities bij de 5 hoofddopgaven nog overeenstemmen met de ambities zoals opgenomen in de (geactualiseerde) beleidskaders.

Nieuw hoofdstuk 7 Hoofdlijnen van beleid

In dit nieuwe hoofdstuk worden de 12 themafiches vertaald naar teksten voor de omgevingsvisie.

Hoofdstuk 8 (was hoofdstuk 7) Tot slot: hoe nu verder?

Dit hoofdstuk moet herschreven worden. In dit hoofdstuk wordt een toelichting opgenomen op:

- het nieuwe beleidshuis en de actualisatie van de uitvoeringsagenda's;
- cyclisch werken met monitoren, verantwoorden, evalueren ,actualiseren;
- actualisatieritme.

2. Fiche brede welvaart, gezondheid en leefomgeving

Huidige situatie

In de huidige situatie kent Brede welvaart alleen een uitvoeringsagenda, is er voor Gezondheid een beleidskader met een uitvoeringsagenda vastgesteld en geldt er voor de Leefomgeving alleen een beleidskader.

De drie onderwerpen zijn met elkaar verbonden en hebben een overkoepelend karakter: andere thema's moeten specifieke aandacht schenken aan en een bijdrage leveren aan de doelen voor brede welvaart, gezondheid en kwaliteit van de leefomgeving. Tegelijkertijd vervullen de drie onderwerpen verschillende rollen: gezondheid is een inhoudelijk beleidsdoel, leefomgeving (omgevingskwaliteit) vormt de ruimtelijke context en brede welvaart biedt een kader voor het maken en wegen van keuzes.

De onderwerpen brede welvaart en gezondheid gaan daarbij verder dan alleen de fysieke leefomgeving, maar hangen daar vanwege het integrerende karakter nauw mee samen. Een integrale benadering van de fysieke leefomgeving vraagt om expliciete aandacht voor de effecten van beleid op brede welvaart, waaronder verdelingseffecten, effecten op langere termijn en impact elders.

Het beleidskader gezondheid formuleert drie gezonde levensjaren voor alle Brabanders als beleidsdoel, maar legt de beleidskeuzes om dat te realiseren bij de verschillende beleidsthema's. Het beleidskader leefomgeving bevat geen specifiek beleid, maar biedt handvatten (en instrumenten) voor het diep, rond en breed werken zoals vastgelegd in de Brabantse Omgevingsvisie.

Brede welvaart, gezondheid en leefomgeving zijn gerelateerd aan de Nieuwe manier van samenwerken met diep, rond, breed werken (hoofdstuk 4 Omgevingsvisie), de kernwaarden voor provinciaal handelen (hoofdstuk 5 Omgevingsvisie) en de Basisopgave werken aan veiligheid, gezondheid en omgevingskwaliteit (hoofdstuk 6.2 Omgevingsvisie).

Ambitie

Brabant wil een provincie zijn waarin keuzes bijdragen aan een hoge kwaliteit van leven voor iedereen, nu en in de toekomst. Daarbij werkt de provincie binnen de grenzen van wat de leefomgeving aankan en met aandacht voor een sterk sociaal fundament.

Brede welvaart speelt hierin een centrale rol. Het vormt het afwegingskader voor provinciale keuzes. De provincie kijkt daarbij niet alleen naar economie, maar ook naar gezondheid, welzijn, leefomgeving, sociale rechtvaardigheid en effecten op zowel korte als lange termijn. Brede welvaart helpt om zichtbaar te maken welke gevolgen keuzes hebben voor inwoners van Brabant, voor toekomstige generaties en voor gebieden elders.

Gezondheid krijgt binnen deze benadering een duidelijke en concrete plek. De provincie wil vanuit alle opgaven bijdragen aan gezondheidswinst, zowel op het gebied van beschermen als bevorderen. Daarbij staat preventie centraal: gezondheidswinst wordt vooral bereikt door aan de voorkant gezonde keuzes te maken in bijvoorbeeld leefomgeving, mobiliteit, natuur, wonen en economie.

Beleidsdoelen

! Brede welvaart

Versterken van brede welvaart voor alle Brabanders; dat betekent dat bij provinciale keuzes expliciet wordt gekeken naar de effecten: in het hier en nu; op lange termijn; en elders. Daarbij worden relevante informatie, data en inzichten benut om effecten, dilemma's en afruil zichtbaar te maken.

Brede welvaart wordt daarmee ingezet als kader voor besluitvorming in situaties waarin belangen, opgaven en schaarste samenkomen. Het expliciet maken van effecten, inclusief verdelingsvraagstukken, langetermijneffecten en impact elders, ondersteunt het maken van bewuste keuzes binnen maatschappelijke en ecologische randvoorwaarden.

Gezondheid

Drie gezonde levensjaren erbij vanuit positieve gezondheid. De provincie werkt vanuit positieve gezondheid, met aandacht voor veerkracht, eigen regie en preventie. Gezondheid is meer dan niet ziek zijn. Daarom werkt de provincie volgens het principe Health in All Policies. Zo wordt gezondheid meegenomen in andere beleidsterreinen en ruimtelijke keuzes. De provincie wil dat besluiten bijdragen aan een gezonde leefomgeving en geen negatieve gezondheidseffecten veroorzaken.

Leefomgeving

Vergroten van de omgevingskwaliteit en daardoor het realiseren en versnellen van de uitvoering van opgaven uit de Omgevingsvisie

Beleidskeuzes

! Brede welvaart

- Brede welvaart als instrument voor het maken van keuzes
brede welvaart wordt toegepast als afwegingskader bij beleids- en investeringskeuzes, waarbij effecten integraal worden afgewogen en effecten over tijd, plaats en groepen, economische, sociale en ecologische waarden expliciet worden gemaakt.
- Met behulp van data en analyses worden deze effecten en dilemma's zichtbaar gemaakt, ook bij afwegingen tussen financieel rendement en maatschappelijke waarde.
- (Be)sturen op brede welvaart met een systematische en sterkere ex-ante-aanpak langs 2 lijnen:
 - brede welvaart integreren in beleid door een domeinoverstijgende afstemming en een lerende aanpak;
 - het expliciteren van streefbeelden en randvoorwaarden, zodat politieke keuzes gemaakt kunnen worden door prioriteiten te stellen of ondergrenzen te bepalen (drempelwaarden).
 - de ex-ante benadering ondersteunt het maken van bewuste, onderbouwde keuzes en maakt inzichtelijk waar spanning, afruil of begrenzing aan de orde is.
- Brede welvaart toepassen in handelen
Door monitoring en evaluatie wordt inzicht verkregen in de effectiviteit, wenselijkheid en neveneffecten van beleid, inclusief mogelijke verschuivingen van effecten in tijd of plaats. Deze inzichten ondersteunen het leren, bijsturen en verantwoorden van keuzes.

Gezondheid

- Van norm naar continue verbetering: niet door vaststellen van strenge normeringen, maar door het feitelijk continu verbeteren van de leefomgeving. Hierbij is het uitgangspunt dat wordt gezocht naar verbindende thema's en meekoppelkansen voor gezondheid.
- Van zorg naar gezondheid: om de ambitie te realiseren is vooral winst nodig aan de voorkant. Door op diverse thema's zodanige keuzes te maken dat die bijdragen aan preventie en gezondheidsbevordering, zoals educatie aan de jeugd, maar ook het verbinden van het sociale, zorg- en leefomgeving domein. Deze integrale benadering gaat verder dan alleen de fysieke leefomgeving. Hier ligt een blinde vlek waar de provincie vanuit haar regionale netwerk een belangrijke rol kan spelen om kennis te delen en initiatieven te verbinden. Het gaat daarbij nadrukkelijk niet om nieuwe zaken te ontwikkelen. Deze aanpak draagt wellicht ook bij aan het verminderen van de regionale verschillen, hoewel dat geen beleidsdoel op zich is.

Leefomgeving

Door over sectoren heen te kijken en te schakelen tussen schaalniveaus, worden zoveel mogelijk zichtbare en minder zichtbare effecten bij het nemen van besluiten en handelingen meegewogen vanuit people, planet and profit. Niet door nieuwe dingen te bedenken, maar door bestaande instrumenten en processen beter te benutten.

Uitgangspunten & Werkwijze

Brede welvaart wordt gebruikt om maatschappelijke opgaven integraal te bekijken en effecten zichtbaar te maken. Dit wordt in het provinciaal handelen toegepast langs drie samenhangende lijnen: agenderen, afwegen en aanjagen.

- Agenderen: De provincie maakt de urgentie en effecten van ontwikkelingen zichtbaar, inclusief ongelijkheden, spanningen en langetermijnrisico's voor welzijn, gezondheid en leefomgeving.
- Afwegen: Brede welvaart wordt gebruikt als kader om beleids- en investeringskeuzes integraal te beoordelen, met aandacht voor effecten nu, later en elders, en voor dilemma's tussen economische, sociale en ecologische waarden.
- Aanjagen: De provincie stimuleert initiatieven die economische, sociale en ecologische waarden verbinden en draagt zo bij aan leren, opschalen en toepassing van brede welvaart in de praktijk.

Monitoring en evaluatie ondersteunen deze werkwijze door inzicht te geven in de effecten van beleid en handelen, inclusief neveneffecten en mogelijke verschuivingen van effecten in tijd of plaats. Deze inzichten vormen de basis voor leren, bijsturen en verantwoorden.

Gezondheid als meekoppelkans bij opgaven, volgens het principe van Health in all policies. Besluitvorming leidt niet tot negatieve gezondheidseffecten. Er ligt een extra accent op onder meer een gezonde verstedelijking, groen in de bebouwde omgeving, luchtkwaliteit en gewasbeschermingsmiddelen.

Leefomgeving: verschillende instrumenten implementeren het diep, rond en breed werken, zoals het gebiedspaspoort, het omgevingsprogramma, ontwerpend onderzoek, regionale omgevingsagenda's en regionale afspraken.

Rolneming

Samenwerking, beweging stimuleren.

Beleidsindicator

Brede welvaart

- Geen: indicatoren in de S&V zijn allemaal prestatie-indicatoren. Brede welvaart heeft ook geen beleidskader.

Gezondheid

- De Levensverwachting in Goed Ervaren Gezondheid (LGEG) is verhoogd met drie jaar tegen 2030.
- Overige beleidsindicatoren in de S&V zijn eigenlijk prestatie-indicatoren.

Leefomgeving

- Kwalitatieve evaluatie naar de doorontwikkeling van het 'diep, rond en breed' werken conform Beleidskader Leefomgeving, uit te voeren in 2027.

Verschilanalyse

Het voorstel is om de brede welvaart, gezondheid en leefomgeving (omgevingskwaliteit) in samenhang te behandelen bij de wijziging van de omgevingsvisie, met behoud van hun onderscheidende rol in beleid en sturing. De drie onderwerpen zijn overkoepelend en randvoorwaardelijk voor de hoofdpoging Basis op orde uit de omgevingsvisie, maar vervullen elk een andere functie en opereren op een verschillend abstractieniveau.

 Brede welvaart kent geen beleidskader. Het opnemen van brede welvaart als hoofdlijn van beleid in de Omgevingsvisie betekent dat er een verschuiving optreedt van uitvoeringsagenda (GS) naar visieniveau (PS), passend bij de behoefte om keuzes explicieter en transparanter te onderbouwen. Deze verschuiving past inhoudelijk binnen de huidige uitgangspunten van de Omgevingsvisie doordat brede welvaart aanvullend is op de manier van werken die al wel vastligt in de Omgevingsvisie: het diep, rond en breed werken, rekening houdend met de vastgestelde kernwaarden voor het provinciale handelen. Het benoemen van brede welvaart als hoofdlijn van beleid bevestigt die lijn en vraagt daarbij specifiek (meer) aandacht

3. Fiche natuur

Huidige situatie

Voor het thema Natuur is een beleidskader met uitvoeringsagenda vastgesteld. Daarnaast zijn er Natura 2000-beheerplannen vastgesteld (verplicht programma onder de Omgevingswet) gericht op de instandhoudingsdoelstellingen van de Natura 2000-gebieden waarvoor GS bevoegd gezag is. Natuur speelt in meer of mindere mate een rol in elk van de hoofdpogaven uit de Omgevingsvisie. Zelf wordt natuur ook beïnvloed door de andere opgaven. Gezonde bodem, water en lucht zijn voorwaarden om onze natuur te versterken en de weg naar een meer natuurinclusieve samenleving in te slaan. Daarnaast draagt natuur bij aan het bereiken van andere provinciale doelen op het gebied van landschap, water en bodem, klimaatadaptatie, gezondheid, recreatie en toerisme en vestigingsklimaat.

In het beleidskader zijn de hoofdlijnen van beleid opgenomen vanuit de basisopgave Werken aan veiligheid, gezondheid en omgevingskwaliteit (Hoofdstuk 6.2 Omgevingsvisie).

Ambitie

Uit Omgevingsvisie: Natuurgebieden zijn ingericht en de afname van biodiversiteit is naar een positieve trend omgebogen

Beleidsdoelen

Een natuur die:

1. **Robuust is** – tegen een stootje kan (klimaatrobust)- met een goede biodiversiteit;
De Brabantse natuur is adequaat beschermd tegen ongewenste ruimtelijke ingrepen. Ze is vitaal en van voldoende omvang om bestand te zijn tegen schommelende invloeden zoals weersomstandigheden. De Brabantse natuurgebieden vormen een onderling, aaneengesloten netwerk waardoor uitwisseling kan plaatsvinden
2. **Inclusief is** – in en buiten natuurgebieden aanwezig;
Natuur levert een bijdrage aan de welvaart en het welzijn van Brabant en de Brabanders. Andersom is natuur als vanzelfsprekend onderdeel van andere maatschappelijke, ruimtelijke en economische opgaven en verweven in alle maatschappelijke sectoren.
3. **Verbonden is** – elke Brabander verwelkomt en waar Brabanders graag aan bijdragen;
Brabanders voelen zich verbonden met de natuur in natuurgebieden, in de stad, het dorp en het agrarische gebied.

Beleidskeuzes

- Robuuste natuur: De Brabantse natuur is beschermd, aaneengesloten en bestand tegen omgevingsinvloeden.
 - Natuurnetwerk is ingericht, verbonden en beheerd
 - N2000-gebieden, inclusief randzones, hersteld en versterkt
 - Nieuwe bossen aangelegd en bestaande bossen gerevitaliseerd
 - Biodiversiteit beschermd, combineren van functies
 - Basisvoorwaarden op orde (lucht-, water- en bodemkwaliteit)
- Brabant natuurinclusief: Biodiversiteit en natuur zijn gekoppeld aan andere opgaven
 - Natuurdoelen zijn mede basis voor ruimtelijke en economische ontwikkeling
 - Behoud, herstel en ontwikkeling van Brabantse landschappen.
 - **I** Opstellen van de Agenda Natuurinclusief Brabant, waarin natuurinclusiviteit niet als een apart thema wordt gepositioneerd, maar als een integrerend principe binnen bestaande provinciale programma's en samenwerkingen.
- Natuur voor en door Brabanders: Brabanders voelen zich verbonden met de natuur in hun omgeving.
 - Meer groen in de directe omgeving
 - Versterken van de beweging van vergroening en vergroten natuurbewustzijn

Uitgangspunten & Werkwijze

Via 4 lijnen: Versterken, verbeteren, verbreden, verbinden.

Realisatie door GOB.

GGA

Rolneming

Wettelijke taak, samenwerken.

Beleidsindicator

Er is aangesloten op zoals het nu in de S&V staat. In het beleidskader zelf is dat wat anders gestructureerd. 'Doelen' of misschien subdoelen uit het beleidskader zijn als indicator opgenomen in de S&V.

Doel	Indicator
Natuurnetwerk ingericht, verbonden en beheerd	• In 2030 is het Natuurnetwerk ingericht, verbonden en beheerd.
N2000-gebieden hersteld en versterkt	• De kwaliteit en kwantiteit van de habitattypen en soorten uit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) mogen nooit achteruitgaan. • In 2030 zijn in de N2000-gebieden de VHR-habitattypen en soorten verbeterd in oppervlakte en/of kwaliteit t.o.v. 2023 daar waar nodig volgens aanwijzingsbesluit.

Doel	Indicator
Bossen aangelegd en gerevitaliseerd	• In 2030 is in Brabant 13.000 ha nieuw bos aangelegd t.o.v. 2020. • In 2030 is ca. 20.000 ha bos op de zandgronden omgevormd naar vitaal bos (revitalisering van bestaande bossen) t.o.v. 2020.
Biodiversiteit beschermd	In 2030 is de stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren minimaal behouden t.o.v. 2022.
Basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit	• In 2030 is de emissie en depositie van stikstof in Noord-Brabant afgenomen tot een niveau zoals in het kader van de Wet stikstofreductie en natuurverbetering is overeengekomen.
Natuur meewegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen	• In 2030 is er een gedeelde basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' en zijn de 8 domeinen van natuurinclusieve samenleving uitgewerkt in specifieke plannen voor Brabant. • In 2030 is er een positieve trend voor biodiversiteit in het stedelijk gebied
Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen	• In 2050 bestaat minimaal 10% van het landelijk gebied uit groenblauwe dooradering
Meer groen in de directe omgeving	In 2030 is het aantal vierkante meters groen per gemeente in de bebouwde kom (met 5%) toegenomen ten opzichte van 2023
Versterken van de beweging van vergroening	Behoud van het aantal actieve 'groene' vrijwilligers

Verschilanalyse

In de UA worden de beleidsdoelen en -keuzes van acties voorzien.

! Voor het beleidsdoel natuurinclusief zijn in de uitvoeringsagenda net andere beleidskeuzes gehanteerd dan in het beleidskader. Er wordt voorgesteld om de beleidskeuzes aan te vullen met die in de UA is opgenomen. Dit leidt tot opname van een extra beleidskeuze op visie-niveau.

4. Fiche milieu

Huidige situatie

Er is (conform de systematiek van sturen met kaders) een beleidskader en uitvoeringsagenda.

In het beleidskader zijn hoofdlijnen van beleid opgenomen, vanuit de basisopgave Werken aan veiligheid, gezondheid en omgevingskwaliteit (Hoofdstuk 6.2 Omgevingsvisie), als aanvulling op de wettelijke taken die de provincie heeft op Milieu. Daarnaast ligt er een relatie met de hoofdpoging Werken aan een concurrerende, duurzame economie (Hoofdstuk 6.6 Omgevingsvisie).

Ambitie

Ambitie 2050: We streven naar een duurzaam Brabant met een schoon, gezond en veilig milieu

Beleidsdoelen en -keuzes

In 2050 is er in Brabant een goede leefomgevingskwaliteit doordat wij op alle aspecten beter presteren dan wettelijk als minimumniveau is bepaald. We focussen daarbij op een schoon, gezond en veilig milieu, voor nu en in de toekomst (ofwel: duurzaam). Een steeds verdere verbetering van de leefomgeving betekent ook verder gaan dan al vastgestelde normen. Daarvoor stellen we streefwaarden vast voor (p)ZZS, luchtkwaliteit en geluidhinder. De provincie zet zich actief en maximaal in om de streefwaarden te bereiken.

De insteek is dat alles wat de provincie doet, duurzaam is en bijdraagt aan de brede welvaart van alle Brabanders. Met het vinden van een juiste balans tussen én binnen planet, people en profit. En het voorkomen van afwenteling van negatieve effecten op andere gebieden of toekomstige generaties.

De provincie hanteert als richtinggevend principe dat milieuproblemen primair preventief en aan de bron worden aangepakt, conform de milieuladder en de Rladder 1, waarbij wordt ingezet op het voorkomen van effecten en het bevorderen van circulair gebruik van grondstoffen.

! De focus ligt daarbij op:

- Het terugbrengen en beperken van emissies en milieurisico's naar omgeving
- Het aanpakken en verbeteren van overbelaste (milieu)situaties in de leefomgeving
- Zorgvuldig en efficiënt omgaan met (milieu)ruimte, grondstoffen en de Brabantse ondergrond
- Ontwikkelen en versterken van kennis, innovatie en monitoring en het continue verbeteren van beleid en uitvoering, (bij)gestuurd vanuit nieuwe inzichten, ontwikkelingen en monitoring
- Bevorderen van een integrale aanpak door zowel beleidsvelden en partijen t.a.v. milieu te verbinden als aandacht voor cumulatieve milieueffecten

1 Zie Circulariteit: 4 strategieën & de R-ladder | RVO.nl

! Dit is per milieuthema concreet uitgewerkt:

1. Zeer zorgwekkende stoffen (ZZS)

In 2050 geen (p)ZZS in water, lucht, bodem.

In 2030 worden de Brabantse burger, fauna en flora minder blootgesteld aan (p)ZZS dan in 2023. Hierbij hanteren we als streefwaarde een halvering van die emissies naar water, bodem en lucht in 2030 tov 2023.

Om (p)ZZS terug te dringen wordt optimaal gebruik gemaakt van het ter beschikking staande wettelijke instrumentarium vanuit VTH en wordt een aanpak ontwikkeld om bestrijdingsmiddelengebruik terug te dringen. pZZS worden grotendeels gelijk behandeld als ZZS.

2. Externe veiligheid

Externe veiligheid in Brabant is in 2030 en 2050 ten minste gelijk aan 2023 en wordt waar mogelijk verbeterd.

3. Luchtkwaliteit

De provincie zet in op een structurele verbetering van luchtkwaliteit. Doel is dat de luchtkwaliteit in 2050 voldoet aan de WHO-advieswaarden voor fijnstof en stikstofdioxide. In 2030 hebben we minimaal 50% gezondheidswinst uit Brabantse bronnen gerealiseerd ten opzichte van 2016.

Voor luchtkwaliteit zijn de volgende streefwaarden vastgesteld:

- WHO-advieswaarde PM10 van 15 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ en NO2 van 10 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ in 2030 in Brabant
- WHO-advieswaarde PM2,5 van 5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ in 2040 in Brabant

Deze waarden beschrijven de gewenste luchtkwaliteit, die we alleen met andere partijen kunnen halen. Het zijn geen 'harde' normen en ook geen waarden waar we vergunningaanvragen aan toetsen, maar geeft aan waar we ons voor inzetten en waar we – samen met onze partners én de Brabanders naar willen streven.

4. Geluidhinder

In 2050 worden hinder, slaapverstoring en andere negatieve gezondheidseffecten van structurele bronnen van geluid voorkomen. In 2030 hebben we in Brabant nieuwe geluidhindersituaties voorkomen en is de hinder in bestaande overbelaste situaties zoveel als mogelijk teruggedrongen. Om dit te bereiken wordt het beleid rondom geluid langs provinciale wegen en in stiltegebieden aangescherpt. Overbelaste situaties worden teruggedrongen en nieuwe hindersituaties worden voorkomen.

Voor de geluidsbelasting op gevels waar mensen gedurende langere periode verblijven zijn streefwaarden vastgesteld van 50 dB Lden en 40 dB Lnight. Dit geldt voor woningen en andere geluidgevoelige objecten zoals scholen en ziekenhuizen. Tegelijk weten we dat een situatie met weinig gehinderden op sommige plekken in Brabant op korte termijn niet haalbaar is.

5. Geurhinder

In 2050 wordt in Brabant geurhinder door structurele bronnen zoveel als mogelijk voorkomen, dan wel beperkt tot een aanvaardbaar geurhinderniveau. In 2030 zijn nieuwe geurhindersituaties voorkomen en is de hinder in bestaande overbelaste situaties zoveel als mogelijk teruggedrongen. Om dit te bereiken wordt de toepassing van de beleidsregel industriële geur verbreed naar een Brabantbrede aanpak waardoor geurhinder van structurele bronnen wordt voorkomen dan wel is teruggebracht tot een aanvaardbaar niveau.

6. Lichtvervuiling

In 2050 leidt lichtvervuiling niet of slechts minimaal tot ernstige hinder voor de Brabander of tot verstoring van natuur, landschap en hemelhelderheid in Brabant. In 2030 is ernstige hinder voor de Brabander verminderd en de verstoring van Natura2000-gebieden in Brabant tenminste gelijk gebleven ten opzichte van 2020.

Dit doen we door de negatieve effecten van kunstlicht in Brabant zoveel mogelijk te beperken en te voorkomen waardoor ernstige hinder voor mens en natuur in 2050 tot een minimum is terug gebracht.

7. Bodemkwaliteit

De aanpak van bestaande chemische bodemverontreinigingen en de intensivering op het voorkomen van nieuwe (diffuse) bodemverontreinigingen leiden ertoe dat mens en natuur in 2050 en 2030 hiervan geen schade meer ondervinden.

8. Ondergrond

De ondergrond wordt in 2050 duurzaam en efficiënt beheerd met een goede balans tussen beschermen en benutten. Het gebruik van de Brabantse ondergrond heeft in 2030 geen onherstelbare negatieve effecten voor haar andere ondergrondse functies.

Dit doen we door het vergroten van de onze kennis van de potentie van de ondergrond en het nadere uitwerken van ons ondergrondbeleid tot een 3D ondergrondbeleid dat de belangrijkste geologische structuren in de ondergrond volgt.

9. Grond- en afvalstoffen

In 2050 is de samenleving in Brabant circulair. Het risico dat Brabantse stortplaatsen geven voor mens, fauna en flora is in 2050 hetzelfde of lager dan in 2023 en 2030. In Brabant worden alleen oppervlaktedelfstoffen gewonnen als er geen alternatieven zijn (re-think) en bij werk met werk projecten.

In 2030 is het gebruik van de hoeveelheid primaire abiotische grondstoffen gehalveerd ten opzichte van referentiejaar 2014²). Het risico dat Brabantse stortplaatsen geven voor mens, fauna en flora is in 2030 hetzelfde of lager dan in 2023. Delfstoffenwinning (zand, klei en grind) staat in het teken van toevoeging van (extra) omgevingskwaliteit. Zuinig, hoogwaardig en circulair gebruik van de gewonnen grondstoffen staat voorop. Bestaande grondstofvoorraden worden doelmatig beheerd.

Grond- en Afvalstoffenbeleid verschuift naar het maximaal bijdragen aan een circulaire en duurzame samenleving. Hiervoor wordt ook gekeken naar gedragsbeïnvloeding van de consument omdat de impact van ons consumptiepatroon op milieu groot is. Daarnaast kan grondstofwinning alleen als er geen alternatieven zijn en als ze zuinig en hoogwaardig worden ingezet.

10. Luchtvaart

In 2050 is de geluidsproductie vanuit de luchtvaart significant afgenomen en is de emissie afgenomen tot nihil doordat in en boven Brabant alleen nog luchtvaartuigen vliegen die de dan meest duurzame techniek gebruiken.

In 2030 is het geluid geproduceerd door luchtvaartuigen in Brabant afgenomen ten opzichte van 2023.

2 Circulaire economie: wat we willen weten en kunnen meten en Doelstelling circulaire economie 2030

Luchtvaartontwikkelingen vinden plaats in balans met de omgeving. De huidige vergunde gebruiksruimte op regionale terreinen is geen gegeven en (niet benutte ruimte) kan worden beperkt. Luchtvaartuigen zijn verduurzaamd waardoor geluid en emissies significant zijn afgenomen. Geen nieuwe luchthavens voor gemotoriseerde luchtvaart.

Uitgangspunten & Werkwijze

De volgende uitgangspunten zijn vastgesteld, mede als invulling van de provinciale kernwaarden:

1. schone situaties schoonhouden (stand still principe, geen achteruitgang, geen normopvulling)
2. voortdurende verbetering
3. toepassing BBT en ALARA en best beschikbaar praktijken
4. toepassing van de tien basisprincipes voor milieukwaliteit zoals opgenomen in het Nationale Milieukader, waaronder de mitigatieladder, die de volgende voorkeursvolgorde aangeeft: preventie- en voorzorgsbeginsel / mitigatie van milieuschade (achtereenvolgens brongericht, volumegericht en effectgericht / herstellen van milieuschade / compenseren van milieuschade
5. toepassing van de Rladder, waarbij wordt ingezet op het voorkomen van effecten en het bevorderen van circulair gebruik van grondstoffen.
6. actieve inzet op het voorzorgsbeginsel
7. aandacht voor afwentelingsaspecten, synergie en frictie met andere beleidsvelden

Voor elk milieuthema zijn aanpakken uitgewerkt en vastgesteld om de doelstellingen te bereiken.

Rolneming

Het fundament voor de provinciale rol wordt gevormd door de stevige wettelijke taken die de provincie heeft op verschillende milieuthema's, variërend van normstelling, bevoegd gezag tot een adviesrol. Deze taken worden vanuit ambities en doelstellingen aangevuld en gecombineerd met gericht onderzoek, kennisontwikkeling, actieve kennisdeling en verstevigde inzet instrumentarium.

De provinciale rol vraagt om een adaptieve rolneming waarin de provincie richting geeft, samenwerking stimuleert en ontwikkelingen mogelijk maakt.

! Beleidsindicator

Voor 4 van de 10 beleidskeuzes staan er indicatoren in de S&V. De overige 6 kunnen nog uit het beleidskader gehaald worden.

Doel	Indicator
Zeer zorgwekkende stoffen (ZZS): Brabantse burger wordt in 2030 minder blootgesteld aan ZZS en potentieel ZZS (pZZS) dan in 2023. De emissies van ZZS en pZZS door bedrijven naar water, bodem en lucht zijn in 2030 gehalveerd ten opzichte van 2023	Emissie ZZS: Top 3 van ZZS die het meest voorkomen bij bedrijven die onder provinciaal gezag vallen, namelijk; Lood, Nikkel en Cadmium, daalt.
Luchtqualiteit: 50% gezondheidswinst uit Brabantse bronnen ten opzichte van 2016	• WHO-advieswaarde PM10 van 15 µg/m³ en NO2 van 10 µg/m³ in 2030 in Brabant • WHO-advieswaarde PM2,5 van 5 µg/m³ in 2040 in Brabant

Doel	Indicator
Geluid: Nieuwe geluidshindersituaties voorkomen en hinder van bestaande overlastsituaties terugdringen.	Afname van het percentage Brabanders die ernstige hinder ondervinden door geluid.
Geur: Voor bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag wordt voldaan aan de grenswaarden, zoals opgenomen in de beleidsregel industriële geur.	Aantal bestaande overlast situaties geur neemt af of blijft gelijk (van bedrijven onder provinciaal bevoegd gezag)

Verschilanalyse

! De opzet van het beleidskader Milieu verschilt van andere beleidskaders. De beleidsdoelen zijn per milieuthema uitgewerkt en daaraan zijn diverse aanpakken en acties gekoppeld. Om de hoofdlijnen van beleid op een vergelijkbare wijze op te nemen, wordt voorgesteld overkoepelende beleidsdoelen te formuleren waarop de uitwerkingen per milieuthema zijn gebaseerd. Deze beleidsdoelen zijn nu niet zo in het BK of de UA geformuleerd maar zijn daar wel van afgeleid:

- Het terugbrengen en beperken van emissies en milieurisico's naar omgeving
- Het aanpakken en verbeteren van overbelaste (milieu)situaties in de leefomgeving
- Zorgvuldig en efficiënt omgaan met (milieu)ruimte, grondstoffen en de Brabantse ondergrond
- Ontwikkelen en versterken van kennis, innovatie en monitoring en het continue verbeteren van beleid en uitvoering, (bij)gestuurd vanuit nieuwe inzichten, ontwikkelingen en monitoring
- Bevorderen integrale aanpak door zowel beleidsvelden en partijen t.a.v. milieu te verbinden als aandacht voor cumulatieve milieu-effecten

! De uitwerkingen per milieuthema in het beleidskader bevatten in veel gevallen concrete (uitvoerings) voorstellen. Deze prestaties en acties behoren vaak tot de (wettelijke) bevoegdheid van GS of zijn uitvoeringsgericht. Vanuit Sturen met kaders horen die uitwerkingen opgenomen te worden in een uitvoeringsagenda. In de bijlage is een overzicht opgenomen van prestaties en acties waarvan wordt voorgesteld om die niet in de Omgevingsvisie op te nemen.

! In het beleidskader zijn ook toestandsindicatoren voor de doelstellingen en effectindicatoren voor de aanpakken opgenomen. Deze zijn gericht op de uitvoering van de monitoring. Voorstel is die niet in de Omgevingsvisie op te nemen (zie bijlage).

5. Fiche energie

Huidige situatie

In 2018 is de Energieagenda 2019-2030 vastgesteld. Vanuit Sturen met kaders is dat het beleidskader. De ambities en hoofdlijnen van het beleid uit de Energieagenda zijn gehanteerd bij het formuleren van de hoofdpoging Werken aan de Brabantse energietransitie die in hoofdstuk 6.3 van de Omgevingsvisie is opgenomen. De uitvoeringsagenda is in 2024 geactualiseerd.

Recent is het Energieperspectief 2050 (EP) in PS vastgesteld als addendum op de Energieagenda. Het beleidskader (inclusief addendum) bevat hoofdlijnen van beleid die uitvoering geven aan de basisopgave Werken aan veiligheid, gezondheid en omgevingskwaliteit (Hoofdstuk 6.2 Omgevingsvisie) en in het bijzonder de hoofdpoging Werken aan de Brabantse energietransitie (Hoofdstuk 6.3 Omgevingsvisie).

Ambitie

Gebaseerd op het bestuursakkoord is de ambitie van de hoofdpoging energietransitie (verduurzamen en vergroenen) uit de omgevingsvisie aangescherpt: van 50% naar 55% CO₂ reductie in 2030 en van 90% CO₂ reductie naar 100% klimaatneutraliteit in 2050 (EP)

Vanuit Energieperspectief (EP) (in aanvulling op al bestaande ambities):

Toekomstbestendig, robuust en flexibel energiesysteem. Verwacht omslagpunt in 2035 als de voorwaarden voor een grootschalige systeemtransformatie van de energie infrastructuur grotendeels zijn ingevuld.

Beleidsdoelen

De beleidsdoelen uit paragraaf 6.3 van de Omgevingsvisie (met aanvullingen):

1. Een energiesysteem (=productie/aanbod, gebruik/vraag en transport) dat betrouwbaar, betaalbaar en omgevingsbewust is (EP).
2. Verminderen energieverbruik en ! verduurzaming van de energievraag.
3. Verduurzaming van het energieaanbod door het realiseren van een doelgerichte energiemix, met een diversiteit aan variabele en regelbare bronnen, waar de benodigde energie grotendeels in Brabant geproduceerd wordt (plaatje opnemen van de verwachte bronnenmix 2050) (EP).

Beleidskeuzes

Gebaseerd op de richtinggevende keuzes in het EP Hierbij ook gezien welke kaarten in Omgevingsvisie worden opgenomen/verwerkt:

1. Besparen is no-regret (EP, hfd 3.9)
2. Energie als ordenend principe in ruimtelijke ontwikkeling: breng vraag en aanbod bij elkaar (grote energievragers en locaties voor opwek nabij vraag) en zorgvuldig omgaan met schaarse netwerkcapaciteit (netbewust bouwen). (EP, hfd 3.9)

3. Energie-infrastructuur is cruciaal voor provinciale opgaven en daarom van provinciaal belang: er ligt een sterke regierol voor provincie bij gemeentegrens overschrijdende ontwikkelingen, zoals de realisatie van het 380 en 150 kV-netwerk, (EP, hfd 3.9)
4. Versterken van het gebiedsgericht werken en de interbestuurlijke samenwerking, onder andere bij de majeure opgaven Powerport Moerdijk en de ontwikkeling van Brainport (EP, hfd 3.9)
5. Voorkeursvolgorde energiedragers (vanuit vraag) (EP, hfd 3.5.4)
 - a. duurzame elektriciteit: elektrificatie door zon, wind en SMR vraagt investering in energienetwerken en opslag van energie voor stabiliteit.
 - b. warmtenetten met hernieuwbare bronnen / collectieve warmtevoorziening in steden/bedrijvenlocaties, met kansen voor geothermie en restwarmte in steden met grotere collectieve warmtesystemen.
 - c. groen gas en biobrandstoffen
 - d. waterstof voor zwaar transport en industrie
 - e. fossiele brandstof als noodoplossing
6. Publieke regie op collectieve warmtevoorziening (EP, hfd 3.9)
7. Systematische aanpak van flexibiliteit en opslag (EP, hfd 3.9)
8. Uitwerken van de ruimtelijke concretisering van het energiesysteem in de instrumenten van de Omgevingswet (Omgevingsvisie, omgevingsprogramma en omgevingsverordening) en gebiedsgerichte trajecten. (EP Hfd 3.9 en 5.4)

Uitgangspunten & Werkwijze

Ter uitwerking en concretisering van het kaderstellende beleid, stellen GS 9 concrete aanpakken vast (EP): Besparen, Warmte, Netcongestie, Lokaal eigendom, Verduurzaming industrie, Waterstof, Groen gas, Kernenergie, Batterijopslag.

Deze Brabantse Aanpakken vormen de uitwerking van het Energieperspectief in de uitvoeringsfase en worden nader vormgegeven via de uitvoeringsagenda.

Samenhangende aanpak en benutten meekoppelkansen met andere opgaven en programma's zoals economie, kennis- en talentontwikkeling, arbeidsmarkt (EP, hfd 5.5). Energie als vliegwiel voor andere (verduurzamings) opgaven en het energiebeleid verbinden aan positieve gezondheid, brede welvaart en klimaatopgave en daarmee bij te dragen aan een gezonde leefomgeving waaraan iedereen mee kan doen (EP, hfd. 2 en 4).

Langjarig sturen en richting geven aan het toekomstige energiesysteem, met tegelijkertijd een wendbare/ adaptieve aanpak via onder andere het pMIEK (EP, hfd. 5.2).

Ruimtelijke impact van het energiesysteem vraagt gebiedsgerichte uitwerking en integratie met andere opgaven. Het gaat o.a. om bestaande gebiedsaanpakken zoals de industriële clusters uit Klimaatakkoord, Bedrijventerreinen Grote Oogst en overige gebiedsaanpakken (hfd 4 en 5). In het EP (hfd. 4) is daarbij als uitgangspunt opgenomen om zo veel mogelijk aan te sluiten bij bestaande structuren (NOVEX, GGA, RES) en strategische majeure opgaven (Powerport en Brainport).

Rolneming

Sterke regierol vanuit strategisch, ruimtelijk, operationeel en bestuurlijk oogpunt (EP, hfd 4). Veranderende provinciale rol van faciliterend en verbindend naar sterker regisserend en richtinggevend waarbij verschillende schaalniveaus met elkaar worden verbonden (lokaal-regionaal met nationaal, naar andere provincies en de buurlanden).

Beleidsindicator

- De uitstoot van energie gerelateerde CO₂ in Brabant (BBV-verplichte indicator).
- De ontwikkeling van het totale energieverbruik in Brabant
- De ontwikkeling van de opwek van hernieuwbare energie in Brabant (BBV-verplichte indicator).
- Totaal gevraagde vermogen voor afname op de wachtlijst bij Enexis
- Totaal gevraagde vermogen voor teruglevering op de wachtlijst bij Enexis
- Gemiddelde energiequota - Huishoudens waarbij de energierekening als aandeel van het inkomen (te) hoog is

Verschilanalyse

De energietransitie is als 1 van de 5 hoofdpunten opgenomen in de Omgevingsvisie. Een aantal kaderstellende aspecten staan al in de bestaande Omgevingsvisie. Het is (op onderdelen) nodig die bestaande teksten te actualiseren (zie themafiche 1).

In de UA is de ambitie voor de energietransitie in hoofdstuk 6.3 van de huidige Omgevingsvisie overgenomen uit het provinciale Bestuursakkoord 'Samen maken we Brabant' en aangescherpt. Naast schaarse ruimte wordt in de UA ook netcongestie als opgave ingebracht. Daarnaast zijn in de UA aanvullingen geformuleerd op de 2 beleidsdoelen die in hoofdstuk 6.3 van de Omgevingsvisie staan en zijn een derde en vierde beleidsdoel benoemd.

Met de vaststelling van het Energieperspectief zijn die aanvullingen achterhaald/verwerkt in het EP. Wat uit het EP volgt is inzichtelijk gemaakt in bovenstaande voorstellen.

Bij het beleidsdoel verminderen van energiegebruik is verduurzaming van de energievraag toegevoegd. Dit is overgenomen vanuit de geactualiseerde UA.

Het bestaande tweede beleidsdoel Verduurzaming energie dat in de Omgevingsvisie is opgenomen, wordt in het Energieperspectief nader ingevuld met het realiseren van een doelmatige energiemix. Deze zijn samengevoegd tot 1 beleidsdoel. Dat betekent dat het voorstel is om drie beleidsdoelen op te nemen.

De rol van de provincie is in de UA aangescherpt ten opzichte van de Omgevingsvisie. Dit is achterhaald door de rolneming van de provincie die in het Energieperspectief is uitgewerkt. In dit fiche is de lijn uit het Energieperspectief gevolgd.

6. Fiche klimaatbestendig, water en bodem

Huidige situatie

Het 'Regionaal Waterprogramma' is een vanuit de Omgevingswet wettelijk verplicht programma dat door GS wordt vastgesteld. Een programma onder de Omgevingswet is een instrument dat zich richt op een uitwerking van beleid en/of inzicht biedt in de uitvoering van dat beleid. In het huidige Brabantse programma staan ook hoofdlijnen van beleid die (eerder) thuishoren op visieniveau.

In het Regionaal Water- en Bodemprogramma Noord-Brabant 2022-2027 (RWP) staat het beleid voor klimaatadaptatie, water en bodem(vitaliteit). Ook de in 2020 door PS vastgestelde Visie Klimaatadaptatie – een uitwerking van de hoofdpoging 'Brabant klimaatproof' – is verwerkt in het RWP. Er is, naast de Omgevingsvisie, geen (apart) door PS vastgesteld beleidskader.

GS hebben in 2025 een Addendum vastgesteld op het RWP 2022-2027, waarmee de Kamerbrief Water en Bodem sturend, de Droogteagenda 2040, het Bestuursakkoord en de KNMI-klimaatscenario's uit 2023 bij het RWP zijn betrokken.

Daarnaast hebben GS in 2025 de KRW-impuls Brabant vastgesteld. Het RWP 2022-2027, inclusief Addendum en de KRW-impuls Brabant worden parallel aan deze herziening van de Omgevingsvisie geactualiseerd en verwerkt in het RWP 2028-2033.

Aanpassing aan klimaatverandering, water en bodem spelen in meer of mindere mate een rol in elk van de hoofdpogingen uit de Omgevingsvisie. Het Regionaal Water- en Bodemprogramma bevat hoofdlijnen van beleid die uitvoering geven aan de basisopgave Werken aan veiligheid, gezondheid en omgevingskwaliteit (Hoofdstuk 6.2 Omgevingsvisie) en in het bijzonder de hoofdpoging Werken aan een klimaatproof Brabant (Hoofdstuk 6.4 Omgevingsvisie).

Ambitie

Doel 2050: Brabant is klimaatbestendig en waterrobuust ingericht. (Omgevingsvisie)

Doel 2030: Brabant handelt al sinds 2020 klimaatbestendig en waterrobuust; in 2030 zijn de eerste grote gebieds- opgaven daartoe al gerealiseerd. (Omgevingsvisie)

! Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendig en veerkrachtig water- en bodemsysteem en is bestand tegen extremen. (RWP).

! Beleidsdoelen

1. **Voldoende water** - mede ingegeven vanuit doelen Kaderrichtlijn Water: door herstel systeemwerking, beschermen van de grondwatervoorraad, aanpakken van verdroging, en ruimte geven aan het water om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen:
 - De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: o.a. door meer en langer water vasthouden voor 100-150 mln m³ aanvulling, en door 100 mln m³ minder onttrekken;
 - Voldoende water voor de bereiding van drinkwater: o.a. door aanwijzen en beschermen Drinkwaterreserveringsgebieden;
 - Voldoende grondwater voor de natuur: de 97 Natte Natuurparels, waaronder de Natura 2000-gebieden: o.a. door verdrogingsbestrijding met behulp van de Attentiezone Waterhuishouding;
 - Voldoende grondwater voor beken, kreken en rivieren (vaarwegen);
 - Vaarwegen op orde;
 - Efficiënt en effectief gebruik van beschikbare watervoorraden voor economische bedrijvigheid: o.a. door inzet BedrijfsBodemWaterPlan;
 - Beheersbare gevolgen van wateroverlast: o.a. door borgen voldoende mogelijkheden voor waterberging.
2. **Schoon water:** door verbeteren en beschermen kwaliteit oppervlaktewater, diep en ondiep grondwater, voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden:
 - Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water;
 - Verminderde inbreng stoffen: De inbreng van (opkomende) antropogene stoffen, wordt voorkomen en beperkt, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics;
 - Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd: o.a. door Grondwaterbeschermingsgebieden, Waterwingebieden en Boringsvrije zones;
 - In grondwaterbeschermingsgebieden brengen we het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zodanig terug dat in 2027 de uitspoeling van deze middelen voldoet aan de norm;
 - Het behalen van de Nitraatrichtlijn in grondwaterbeschermingsgebieden zijnde maximaal 50 mg/l in het grondwater;
 - Zwemwateren voldoen aan de norm;
 - Bodemverontreinigingen vormen geen bedreiging voor waterkwaliteit: beleidslijn grondwaterkwaliteit.
3. **Veilig water:** door een meerlaagse veiligheidsaanpak (hoogwaterbewustzijn, preventie, gevolgbeperking, calamiteitenbeheersing, slim herstel) en de hoogwaterveiligheidsaanpak te verbinden met andere opgaven:
 - Brabant is duurzaam beschermd tegen overstromingen, zowel in het hoofd-, als in het regionaal watersysteem;
 - Provincie zorgt met de partners samen voor meer ruimte voor de rivier: Het versterken en ophogen van dijken en andere keringen heeft veel impact op de omgevingskwaliteit en is eindig;
 - Samenhang tussen water vasthouden en keren in het regionaal systeem: De functie van regionale keringen past binnen een klimaatbestendig en robuust watersysteem;
 - Impact van klimaat op het Brabantse zeeklei- en rivierkleigebied: Een beeld van de mogelijkheden binnen de invloed van Provincie Noord-Brabant voor klimaatbestendige keuzes op korte termijn, die no regret zijn voor de koers op lange termijn;
 - Actuele overstromingsrisico-informatie is beschikbaar voor ruimtelijke inrichting en crisisbeheersing.

4. Vitale bodem: door het toepassen van Water en bodem sturend (WBS) bij de inrichting van het landelijk gebied, de bodemvitaliteit over een zo groot mogelijk areaal te herstellen, het bewustzijn van het belang van een vitale bodem toe te laten nemen en ecologische principes zoveel mogelijk een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in te laten nemen:

- Toepassen Water en bodem sturend bij de inrichting van het landelijk gebied: voor herstel van de robuustheid van het water- en bodemsysteem, voldoende en schoon water, een gezonde bodem, herstel van de biodiversiteitsbalans en een stabielere gewasproductie.
- De bodem is vitaal: de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde in de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritair Natura 2000-gebieden, natte natuurgebieden en voedingsgebieden voor drinkwater;
- Het bewustzijn over het belang van een vitale bodem is toegenomen: de agrariër en de partijen rondom de agrariër zijn zich ervan bewust dat de vitaliteit van de bodem steeds belangrijker wordt als productiefactor en als zodanig in toenemende mate de economische waarde van de grond bepaalt;
- Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in: het natuurlijke productievermogen en de draagkracht van de bodem nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in. Agrariërs passen zoveel mogelijk ecologische principes toe en leveren zo hun aandeel in duurzaam ondernemen;
- Ontwikkeling kritische prestatie indicatoren (kpi's) voor de landbouw: voor landbouw die produceert binnen de milieugebruiksruimte en kaders voor water, bodem en natuur;

5. Klimaatadaptatie met als doel een klimaatproof Brabant in 2050. Dat betekent dat Brabant een goed beeld heeft van de gevolgen van klimaatverandering. Dat overheden, organisaties en bedrijven bewuste afwegingen maken vanuit de mogelijke gevolgen en oplossingsrichtingen en daarnaar handelen. Zodat de gevolgen worden geminimaliseerd en de kansen voor een aantrekkelijke leefomgeving zoveel mogelijk benut:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting
- Brabant geeft invulling aan Water en Bodem sturend bij de verstedelijkingsopgave: Hierdoor beperken we de water- en bodem gerelateerde risico's bij verstedelijking die toenemen door klimaatverandering (wateroverlast, droogte, waterveiligheid); Hierdoor wordt ook binnen het stedelijke gebied bijgedragen aan het herstel van het natuurlijk functioneren van het water- en bodemsysteem
- Lange termijn klimaatscenario's KNMI spiegelen we aan de weerbaarheid van het water- en bodemsysteem en provinciale opgaven: Met het doorvertalen van de klimaat- en de Deltascenario's naar onze provinciale ambities en inspanningen wordt geanticipeerd op de klimaatverandering en worden de gevolgen van klimaatverandering niet afgewenteld op toekomstige generaties.
- Maatschappelijke functies in het stedelijk en landelijk gebied blijven optimaal behouden of zijn bijgesteld door in te spelen op gevolgen van klimaatverandering.
- Brabant is aantrekkelijker geworden: goede kansen worden benut door te kiezen voor groenblauwe oplossingen in stad en land.

! Beleidskeuzes

- Systeemgerichte in plaats van probleemgerichte aanpak: (deel)stroomgebied benadering (samenhang water, bodem, gebruik en ingrepen), vanuit integraal perspectief (diep-rond-breed), verbinden aan andere opgaven en met behoud van natuurlijk aanwezige beschermende mechanismen.

- **Herstel water- en bodemsysteem:** Voor herstel van de systeemwerking is een ontwikkelrichting opgesteld voor de watersysteemeenheden: ruggen, flanken, beekdalen, polders en rivierbed. Iedere eenheid heeft eigen hydrologische kenmerken en daarmee verschillende ontwikkelrichtingen en noodzaak van maatregelen. Voor een klimaatbestendig en waterrobuust water- en bodemsysteem moet de hele (grond)watermachine beter functioneren.
- **Sturing in ruimtelijke ontwikkeling met Water- en bodem sturend (WBS):** Gebruik wordt aangepast op systeem, niet alles kan overal. Nieuwe ontwikkelingen vinden plaats op plekken die daar vanuit water en bodem voor geschikt zijn en worden klimaatadaptief ingericht. Bestaand gebruik en bestaande functies: voor bestaand bebouwd gebied worden klimaatadaptieve maatregelen getroffen (maatlat). Functies in het landelijk gebied dragen bij aan klimaatrobustheid door meervoudig ruimtegebruik of aangepast gebruik gronden (bv energieopwek in combi waterberging, voedselproductie in combi met groenblauwe diensten, teeltmethode en gewaskeuze).
- **Bescherming van water- en bodemkwaliteit:** De kwaliteit van het water- en bodemsysteem is op orde. Bij het ruimtegebruik – zoals voor landbouw, wonen en industrie – is er aandacht voor de water- en bodemkwaliteit. In daartoe aangewezen gebieden wordt het grondwater aanvullend beschermd: in grondwaterbeschermingsgebieden voor het gebruik van grondwater voor menselijke consumptie (drinkwater) en in en nabij natuurgebieden ten behoeve van het behalen van natuurdoelen.
- **Gebruikers zijn maximaal verantwoordelijk:** Gebruikers zijn maximaal verantwoordelijk voor het voorkomen van watervervuiling en verstoring van bodemprocessen die leiden tot een verminderde kwaliteit. Daar waar lozingen of afspoelingen plaatsvinden moeten maatregelen worden getroffen om vervuilingen en verstoringen van het water- en bodemsysteem zoveel als mogelijk te voorkomen. Uitgangspunt is en blijft het principe dat de vervuiler of verstoorder betaalt.
- **Circulair denken en doen:** Kringlopen worden zoveel mogelijk gesloten. Vrijkomende stromen vanuit het ene proces vormen de grondstoffen voor één of meerdere ander(e) proces(sen). De bodem en het bodemleven zijn een essentieel onderdeel van de kringloop. Voor het watergebruik wordt zoveel mogelijk gewerkt volgens de trits 'reduceren > hergebruiken > recyclen': hoogwaardig (grond)water niet verspillen voor laagwaardige functies, verminderen van watergebruik en afvalstromen, hergebruik van stoffen uit het water of opwerken naar nieuwe grondstoffen.

Uitgangspunten & Werkwijze

Zes rode draden:

- Herstellen systeemwerking
- Optimale inzet wettelijke kaders en instrumenten
- Sluiten kringlopen en benutten economische waarden
- Verbinden met samenleving
- Benutten mogelijkheden innovaties en kennisontwikkeling
- Datagedreven werken

Rolneming

- Vanuit wettelijke taak stevige rol, ook qua regelgeving.
- Samenwerkende uitvoerende rol met partners, thematisch en gebiedsgericht.
- Regierol in de bestuurlijke keten.

Beleidsindicator

Doel	Indicator
Voldoende Water. Niet te weinig diep en ondiep grondwater en oppervlaktewater met optimale zoetwaterbeschikbaarheid en waterverdeling in geval van extreme droogte, en niet te veel oppervlaktewater, om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen	- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet). - Voldoende grondwater voor de natuur: Areaal natte natuurparels dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd). - Voldoende (grond)water voor de bereiding van drinkwater voor openbare drinkwatervoorziening (gehele verzorgingsgebied kan zonder problemen worden bediend).
Schoon Water. Schoon grond- en oppervlaktewater voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; het voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden	Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit) - Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren. - Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand; - Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)- waterkwaliteit plaats Verminderde inbreng stoffen: - De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics. Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd: - Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde en staan kwalitatief niet onder druk (Brabant breed ruim voldoende schone bronnen aanwezig). Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling: '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.
Veilig Water. Veiligheid tegen hoogwater in het hoofdwatersysteem en het regionaal watersysteem	Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier: - Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoer capaciteit. - De regionale keringen zijn veilig (100% voldoet aan de norm).
Vitale Bodem. Vergroten van de vitaliteit, sponswerking, resistentie tegen ziekten en natuurlijk productievermogen van de bodem voor duurzame landbouw en biodiversiteit	- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren; - het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden; Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik. Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in: - het aantal praktiserende boeren neemt toe. Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.
Klimaatadaptatie. Aanpassen aan klimaatverandering in alle domeinen van het provinciale waterbeleid.	Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)

Verschilanalyse

! Het RWP is een wettelijk verplicht programma onder de Omgevingswet dat is vastgesteld door GS. Het RWP bevat naast uitvoering ook kaderstellende aspecten, die op visieniveau (PS) thuishoren. Voor zover in dit fiche wordt voorgesteld om de ambities en de hoofdlijnen van beleid uit het RWP op te nemen in de Omgevingsvisie, betekent dat een verschuiving van programma (GS) naar visieniveau (PS).

Een aantal kaderstellende aspecten rondom dit thema staan al in de bestaande Omgevingsvisie. Het is (op onderdelen) nodig die bestaande teksten te actualiseren (zie fiche 1).

7. Fiche cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd

Huidige situatie

Er is conform de systematiek van sturen met kaders een beleidskader Levendig Brabant 2030 met een uitvoeringsagenda 2024 - 2027. De ambities hieruit dragen bij aan verschillende hoofdpogaven uit de Omgevingsvisie, soms direct, vaak ook indirect. Het betreft de hoofdpogaven Werken aan veiligheid, gezondheid en omgevingskwaliteit (Hoofdstuk 6.2 Omgevingsvisie); Werken aan de slimme netwerkstad (Hoofdstuk 6.5 Omgevingsvisie); Werken aan een concurrerende, duurzame economie (Hoofdstuk 6.6 Omgevingsvisie).

Ambitie

De ambitie voor een levendig Brabant in 2030 is drieledig:

1. we willen dat cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd bijdragen aan een Brabant waar voor iedereen wat te doen en te beleven is.
2. we willen met cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd bijdragen aan een aantrekkelijk Brabant. Aantrekkelijk voor zowel bewoners als voor bezoekers.
3. we willen dat de regio gekend wordt als innovatieve regio waar creativiteit, verbeelding en ontwerpkraft worden gezien en ingezet als waardevolle, zelfs onmisbare ingrediënten in de zoektocht naar oplossingen voor de grote maatschappelijke opgaven.

Beleidsdoelen

We streven naar een levendig, aantrekkelijk en inclusief Brabant. Een gezonde en aantrekkelijke provincie waar het fijn wonen en werken is. Een provincie waar cultuurhistorie behouden blijft, waar iedereen kan meedoen en waar de vier sectoren cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd bijdragen aan de maatschappelijke opgaven. Onderdelen hiervan hebben betrekking op de fysieke kant van de omgeving. Denk aan activiteiten op gebied van erfgoed en vrijetijd. Omdat een goede leefomgeving om meer vraagt dan alleen schone lucht, water, bodem, enzovoort, investeert de provincie via cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd daarnaast in niet-fysieke aspecten van de leefomgeving. Cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd dragen bij aan identiteit, kwaliteit van leven, gezondheid en sociale cohesie.

! De provincie heeft 4 beleidsdoelen geformuleerd:

- a. Passend aanbod voor iedereen

Het aanbod van de producten en diensten van cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd sluit aan op de behoeften van inwoners en bezoekers. Het aanbod draagt ertoe bij dat Brabant een aantrekkelijke en fijne plek is om te wonen en te werken.

b. Inclusieve deelname en bereik

Meer en diverse doelgroepen doen mee, inclusief groepen die nu nog onvoldoende worden bereikt, met speciale aandacht voor jongeren.

c. Door innovatiekracht en talentontwikkeling sterke en relevante sectoren

De sectoren zijn vernieuwend en toekomstbestendig en benutten innovatie om aantrekkelijk, onderscheidend en relevant te blijven. Talent krijgt kansen om zich te ontwikkelen en bij te draagt bij aan vernieuwing van de sectoren.

d. Bijdragen aan maatschappelijke opgaven

Cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd dragen met creativiteit, verhalen, inspiratie en verbeeldingskracht bij aan maatschappelijke uitdagingen en een gezonde en aantrekkelijke omgeving om te wonen, te werken en te verblijven. Een omgeving waar cultuurhistorie behouden blijft door:

- Cultuurhistorische waarden in gebieden waarvan waarden en kenmerken zijn beschreven op de Cultuurhistorische waardenkaart (onderdeel van de Omgevingsverordening Noord-Brabant) te beschermen en te versterken;
- Ruimtelijke kwaliteit aan integrale ruimtelijke projecten en plannen toe te voegen met als insteek het erfgoed (gebouwde en archeologische monumenten; cultuurhistorische elementen en structuren in deze gebieden te behouden, te versterken of duurzaam te ontwikkelen;
- Gebouwde rijksmonumenten (exclusief oorspronkelijke functie woonhuis) te laten verkeren in voldoende of goede staat van onderhoud.

Beleidskeuzes

De provincie zet zich in voor een Brabant waar een passend, toegankelijk en vernieuwend aanbod voor iedereen bijdraagt aan een sterke, gezonde en aantrekkelijke samenleving. De cultuur-, erfgoed-, sport- en vrijetijdsector zijn als ecosystemen: zelfregulerende netwerken met vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, ondernemers, overheid en onderwijs. Hierin is diversiteit van belang, van toonaangevend aanbod tot en met laagdrempelige en nabije vormen waar mensen cultuur, erfgoed en sport kunnen beleven, beoefenen en participeren. Vitale ecosystemen hebben daarnaast ruimte nodig om zich te vernieuwen. Als onderdeel van de ecosystemen draagt de provincie het volgende bij aan cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd in Brabant:

Cultuur

De provinciale inzet voor cultuur is erop gericht om de intrinsieke waarde van cultuur ook maatschappelijk en economisch voor iedereen en voor de samenleving als geheel tot zijn recht te laten komen. Als provincie zetten we ons in voor het versterken van de professionele en amateurkunsten, cultuureducatie en talentontwikkeling en bijzondere aandacht gaat uit naar publieksbereik en de inzet van creativiteit bij de majeure maatschappelijke opgaven. Daarmee versterken we tevens het innovatieve profiel van Brabant.

Erfgoed

De provinciale inzet voor erfgoed richt zich op behoud en versterking van erfgoed. Daartoe zetten we in op het fysiek en digitaal duurzaam behouden, ontwikkelen, benutten en ontsluiten van archeologisch erfgoed, gebouwd erfgoed en het cultuurhistorisch erfgoed in het landschap. Daarnaast brengen we cultuurhistorische kennis in bij ruimtelijke ontwikkelingen in cultuurhistorisch waardevolle gebieden. Tevens zetten we in op het restaureren en behouden van monumenten en collecties, onze wettelijke taken, erfgoedparticipatie en het

vertellen van verhalen van Brabant (respectievelijk Religieus, Bevochten, Bestuurlijk en Innovatief Brabant) en ontsluiten deze ook digitaal. Zo geven we de geschiedenis van Brabant door aan (nieuwe) inwoners en volgende generaties.

Sport

De provinciale inzet voor sport maakt de provincie zich in de breedste zin van het woord hard voor het allerbeste sportklimaat van Nederland. We dragen bij de ondersteuning van topsporttalenten. We versterken innovatie in de sport. Zo maken we Brabant sterker. Niet alleen op sportief vlak, maar met sport als middel behalen we ook een groot economisch en sociaal-maatschappelijk rendement. We dragen bij aan gezondheid o.a. door te stimuleren dat meer Brabanders bewegen en door onze inspanningen om mogelijkheden voor uniek sporters –menen met een beperking of een chronische aandoening– te verbeteren. En via activatieprogramma's krijgen topsportevenementen een grotere maatschappelijke impact.

Vrijetijd

De provinciale inzet voor vrijetijd draagt bij aan een goed vrijetijdsclimaat en goed voorzieningenniveau enerzijds door investeringen en anderzijds door oog te hebben voor ruimte voor de vrijetijdsector. We verkennen hoe we door slimme samenwerkingen met bijvoorbeeld de provinciale programma's rond natuur, landbouw en gezondheid tot nieuw aanbod kunnen komen en we investeren in het onder de aandacht brengen van wat er in Brabant te beleven is.

Uitgangspunten & Werkwijze

De uitvoering van Levendig Brabant wordt opgepakt in vier programmalijnen Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd. In de Uitvoeringsagenda zijn de vier hoofddoelen sectoraal nader geoperationaliseerd. Zo dragen de programmalijnen vanuit de sectorale activiteiten bij aan het realiseren van de grotere ambities. De twee programma-brede opgaven stimuleren daarnaast sector-overstijgende samenwerkingen en delen ervaringen, zodat er in bredere kring van kan worden geleerd op gebied van:

- a. Bereiken van een breder en meer divers publiek (publieksbereik)
- b. Verbinden Levendig Brabant met maatschappelijke opgaven

Rolneming

Taak van de provincie is naast het uitvoeren van wettelijke taken op gebied van ondersteuning van bibliotheken, adviesbevoegdheid rijksmonumenten in het buitengebied, behoud van archeologie en interbestuurlijk toezicht erfgoed, ook het regisseren voor de top en stimuleren van de breedte. Met een relatief vaststaande set van instrumenten en activiteiten wordt stabiliteit en autonomie in de sectoren ondersteund en daarnaast bieden we ruimte voor experiment en ontwikkeling; vraag-gestuurd maatwerk waarbij de behoeften en ambities die in Brabant leven centraal staan. De provincie als middenbestuur is hierbij veelal niet de eerstverantwoordelijke.

- *Bij erfgoed geven we richting* door de vier verhalenlijnen Religieus, Bevochten, Bestuurlijk en Innovatief Brabant die mede de provinciale inzet bepalen.
- *We stimuleren beweging* door inzet van kennis en onderzoek, alsmede het verbinden van netwerken. Dit doen we onder meer via onze uitvoeringsorganisaties.
- *We maken ontwikkelingen mee mogelijk* door een divers pakket van beleidsinstrumenten en door (programmatische) financiering.

Beleidsindicator

Hieronder zijn de beleidsindicatoren opgenomen uit de begroting.

Doel	Indicator
Bevorderen van een passend aanbod	• Bezoekersaantallen cultuur, erfgoed en sport. • Aandeel van de inwoners in Brabant dat jaarlijks cultuur en sport bezoekt of actief beoefent. Streefwaarde: toename t.o.v. huidige score (er is groei) • Tevredenheid inwoners met het culturele aanbod. • Aandeel van de inwoners in Brabant dat een positief oordeel heeft over het aanbod in onze provincie van tentoonstellingen, podiumkunsten en bioscopen. • Streefwaarde: we streven naar een groeiende tevredenheid (huidige score 7,4 (2023)). • Tevredenheid inwoners met het sport- en bewegingsaanbod • Aandeel van de inwoners dat een positief oordeel heeft over het sport- en bewegingsaanbod. Streefwaarde: we streven naar een groeiende tevredenheid (huidige score 84% (2022)). • Internationale bezoekers aan Noord-Brabant: Het aantal bezoekers van buiten de provincie die minimaal één nacht in Brabant doorbrengt. Streefwaarde: we streven naar de 5e plaats in 2027 (huidige score 7e plaats (2022)). • Staat van onderhoud rijksmonumenten • Percentage rijksmonumenten waarvan de staat van onderhoud matig tot slecht is. Streefwaarde: 15,5% in 2027 (huidige score 17% (2024)).
Bevorderen van breed en divers aanbod met focus op jongeren (inclusief aanbod)	• De mate van cultuur-, erfgoed- en bibliotheekbezoek door verschillende groepen die nu minder goed bereikt worden namelijk jongeren, niet-stedelingen en praktisch opgeleiden. Streefwaarde: toename van het percentage inwoners uit verschillende groepen dat cultuur/ erfgoed/ sport beoefent of bezoekt (huidige score: nulmeting). • Participatiegraad sport onder jongeren 16-29 jaar. Streefwaarden in 2027: jeugd 80% (huidige score 78,8%) en jongvolwassenen 75% (huidige score 59,8%) • Rapportage publieksbereik: een tweejaarlijkse kwalitatieve rapportage over de mate waarin organisaties in de vier sectoren actief werken aan vergroting en verbreding van het bereikte publiek, 1ste rapportage in 2025
Stimuleren van innovatie en vernieuwing, inclusief talentontwikkeling	• Tweejaarlijkse kwalitatieve rapportage over de mate waarin organisaties in de vier sectoren beschikken over innovatievermogen waarbij onder meer gekeken wordt naar nieuwe markten, managementinnovatie, digitale transformatie, sociale innovatie en verduurzaming. 1ste rapportage in 2025. • Aantal talenten sport en cultuur dat jaarlijks wordt ondersteund via talentontwikkelingsprogramma's van de provincie in cultuur en sport. Streefwaarde: gelijk of meer (huidige score 120 talenten Cultuur en 450 talenten Sport (2023)).
Bijdrage aan maatschappelijke opgaven	• Het aandeel van de Brabantse jongeren en volwassenen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen. Streefwaarde 75% in 2030 (huidige score 55% jongeren en 49,3% volwassenen). • Een kwalitatieve rapportage over de projecten waarin vanuit Levendig Brabant een bijdrage wordt geleverd aan de maatschappelijke opgaven. 1ste rapportage in 2025.

Verschilanalyse

! In het beleidskader zijn 5 beleidsdoelen opgenomen:

1. Passend aanbod:
2. Inclusief aanbod: voor doelgroepen die we nu nog niet hebben bereikt is er een passend aanbod, met specifieke aandacht voor jongeren
3. Innovatie en vernieuwend
4. Aanbod voor jeugd en talentontwikkeling
5. Bijdragen aan maatschappelijke opgaven

Door een enigszins andere ordening en samenvoeging zijn deze in de Uitvoeringsagenda 2024-2027 teruggebracht naar vier. Overigens zonder dat sprake is van nieuwe doelen of dat een onderwerp niet meer of als minder belangrijk is geworden. Voorstel is om deze indeling te volgen, hetgeen betekent dat er 4 beleidskeuzes worden opgenomen in de Omgevingsvisie.

8. Fiche mobiliteit

Huidige situatie

De Mobiliteitskoers 2030 is het door PS vastgestelde beleidskader. Er is daarnaast geen aparte Uitvoeringsagenda opgesteld waarin de maatregelen en acties zijn opgenomen die GS uitvoert om de geformuleerde beleidsdoelen te realiseren. Voor een deel staan die maatregelen en acties in het beleidskader zelf, voor een deel staan die in losse beleidsnota's (het Brabants Veiligheidsplan, K(O)PI en de Visie gedeelde mobiliteit). Waar voornoemde beleidsnota's kaderstellende beleidsdoelen bevat, zijn die ook als (kaderstellend) beleidsdoel in de Mobiliteitskoers 2030 opgenomen.

Momenteel wordt gewerkt aan een herijking van de beleidsnota K(O)PI. Aandachtspunt is dat daarin geen nieuwe kaderstellende beleidsdoelen worden geformuleerd of beleidskeuzes worden gemaakt, die op PS niveau thuishoren.

De Mobiliteitskoers 2030 bevat hoofdlijnen van beleid voor mobiliteit vanuit de hoofdpoging Werken aan de slimme netwerkstad (hoofdstuk 6.5 Omgevingsvisie) maar heeft vanuit veiligheid, luchtkwaliteit en stikstof ook een duidelijke relatie met de basisopgave Werken aan veiligheid, gezondheid en omgevingskwaliteit (hoofdstuk 6.2 Omgevingsvisie) en het terugbrengen van CO₂-emissies (hoofdstuk 6.3 Werken aan de Brabantse energietransitie).

Ambitie

Het stedelijk netwerk van Brabant functioneert als één samenhangend, duurzaam en concurrerend netwerk van steden en dorpen als onderdeel van de Noordwest-Europese metropool. Brabant kenmerkt zich door een sterke sociale cohesie en een excellent en duurzaam woon-, leef- en vestigingsklimaat. Daarnaast kenmerkt Brabant zich door een comfortabel, betrouwbaar en multimodaal verkeers- en vervoersysteem en een uitstekende (digitale) infrastructuur.

Beleidsdoelen

Een toekomstbestendig mobiliteitssysteem dat mensen in staat stelt mee te doen aan de samenleving, dat een bijdrage levert aan een veilige en gezonde leefomgeving en dat bijdraagt aan een concurrerende en duurzame economie.

Een integraal mobiliteitssysteem, waarbij voertuigen, infrastructuur en diensten in verbinding staan met elkaar. De opgave is het in gang zetten en realiseren van een transitie van het mobiliteitssysteem en een omslag in ons denken en handelen naar meer bewust reizen (strategische netwerkkaarten opnemen).

! Beleidskeuzes

1. Veilige mobiliteit vanuit drie pijlers:
 - a. verkeersveiligheid met als streven nul verkeersslachtoffers
 - b. halvering van het aantal verkeersslachtoffers in 2030 t.o.v. 2019
 - c. de sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- d. externe veiligheid (wegen, spoorwegen en waterwegen) is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020

2. Samenhangend mobiliteitssysteem:

- a. een multimodaal systeem dat flexibiliteit biedt in vervoersopties en mogelijkheid biedt om bewuste keuzes te kunnen maken over het tijdstip en vervoersmiddel dat men wil gebruiken (op basis van betrouwbare informatie) en met optimale invulling van vraaggerichte gedeelde mobiliteit,
- b. binnen goederenvervoer verschuift de modal split van weg naar water en spoor;
- c. het aantal multimodale ketenverplaatsingen in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019
- d. tevredenheid reizigers en goederenvervoerders over hun overstap/ overslag uiterlijk 2030.
- e. reisinformatie sluit aan bij de behoeften van reizigers.

3. Robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem met een goede multimodale bereikbaarheid:

- a. zorgvuldig onderhoud & beheer met verschuiving van uitbouw naar beter benutten, inzet op aanpak knelpunten,
- b. betrouwbare reisinformatie met voorspelbare reistijden, inzet op minder files,
- c. In het openbaar vervoer heb je in 2030 altijd een plaats, ook in de spits.

4. Mobiliteit voor iedereen:

Een inclusief mobiliteitssysteem met gelijkwaardige toegang voor iedereen betekent:

- a. goede fysieke toegankelijkheid van OV en openbare ruimte voor iedereen, per 2030
- b. goede bereikbaarheid van werk en voorzieningen (onderwijs, zorg, recreatie, natuur, -winkels) en sociale contacten voor iedereen per 2030
- c. toegankelijke reisinformatie voor iedereen
- d. aantrekkelijk maken van alternatieven voor de (eigen)auto: lopen, fietsen, gedeelde mobiliteit voor iedereen.

5. Schone, stille en gezonde mobiliteit:

- a. gezond: stimuleren van actieve mobiliteit (meer fiets en lopen),
- b. schoon: substantiële afname van emissies (voor broeikasgassen 50% daling) en 50 % daling van negatieve gezondheidseffecten (geluid, lucht),
- c. duurzaam: energie- en klimaat neutrale infrastructuur (50 % duurzame energie), zorgvuldig omgaan met grondstoffen (50% duurzaam), verduurzamen voer- en vaartuigen, voldoende laadpalen.

Uitgangspunten & Werkwijze

De beleidsdoelen gelden Brabantbreed. Maar iedere regio heeft zijn eigen karakteristiek en opgaven. Dat vraagt om regionaal maatwerk waarin het Brabantbrede beleid gebiedsgericht wordt vertaald naar de uitvoering met vier RMMA's. Daarbij wordt ook de verbinding gelegd met andere opgaven zoals verstedelijking, klimaat en energie en met het beleid van onze partners, rekening houdend met drie gebiedstypen:

- stedelijke gebieden
- werklocaties
- landelijk gebied

Naast de regiospecifieke opgaven zijn er mobiliteitsopgaven die in alle regio's spelen. Die (bovenregionale) opgaven worden integraal vanuit de provincie (samen met partners) opgepakt.

Ook de aanpak van gedeelde diensten vraagt om een collectieve en met partners afgestemde aanpak zodat mensen en middelen efficiënter ingezet kunnen worden.

Rolneming

Met het afwegingskader mobiliteit en de strategische netwerkkaarten wordt de provinciale taak en rol bepaald bij specifieke projecten en programma's. Op de netwerkkaarten zijn de netwerken en knooppunten in klassen onderverdeeld afhankelijk van de rol die een (spoor)weg of knooppunt speelt in het vastgestelde beleid. Deze netwerkkaarten worden ook benut voor uitwerkingen op tactisch en operationeel niveau (zoals operationeel verkeersmanagement). De netwerkkaarten zijn essentieel voor de beleidsdoelen en worden opgenomen in de omgevingsvisie.

We pakken onze rol in de transitie van het mobiliteitssysteem. We geven richting, stimuleren beweging en maken ontwikkelingen mogelijk. Aanleg, beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur is een wettelijke taak van de provincie.

Om het mobiliteitssysteem voor de toekomst te realiseren werken we samen met andere overheden, kennisinstellingen, marktpartijen, maatschappelijke organisaties en burgers.

We kijken naar Europa als partner in onze grensoverschrijdende ambities en zoeken waar mogelijk aansluiting bij Europees beleid en middelen. Om onze financiële middelen effectief in te zetten hebben we samen met onze regionale partners een afweegkader ontwikkeld en werken we voor wat betreft provinciale bijdragen op basis van heldere financiële spelregels. Zo maken we de juiste keuzes en leveren we met de beschikbare middelen een maximale toegevoegde waarde voor Brabant. Daarbij werken we zoveel mogelijk als één overheid.

Samenwerken aan gezamenlijke opgaven vraagt om wederkerigheid als het gaat om de inzet van geld, capaciteit en andere middelen. Dat doen we op basis van heldere spelregels.

Beleidsindicator

Deze beleidsindicatoren staan in de S&V. Dit is een selectie van het aantal dat in het beleidskader staat.

Doel	Indicator
We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem	
Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.	- De ontwikkeling in de Indicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): IPW >= vorig jaar - De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOWonderzoek (provinciale wegen): WOW >= vorig jaar - Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd - Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers: OV-klantenbarometer >=vorig jaar

Doel	Indicator
We gaan voor veilige mobiliteit - In Brabant streven we naar NUL verkeersslachtoffers. Elk verkeersslachtoffer is er één te veel. - In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2019. - De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.	- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar - De ontwikkeling van het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal slachtoffers met lichamelijk letsel - De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV klantbarometer onderdeel sociale veiligheid >= vorig jaar
We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit - We gaan in Noord-Brabant uit van ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO₂) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie. - De uitstoot van overige emissies (NO_x, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het Schone Lucht Akkoord is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016.	- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO₂- equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorig jaar. - Ontwikkeling concentratie NO_x en fijnstof emissies in de lucht: emissie < vorig jaar
We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem. De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of – 5 minuten.	De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow* reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar. * Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.
We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem. Het aantal multimodale ketenverplaatsingen in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019	- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar - Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
We gaan voor mobiliteit voor iedereen. Onderwijs-, zorg-, werk-, recreatie-, natuur- en dagelijkse voorzieningen en sociale contacten zijn in 2030 goed bereikbaar voor iedereen.	Ontwikkeling van de nabijheid van voorzieningen in verschillende type regio's en voor verschillende type modaliteiten.
We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit. We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.	Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Verschilanalyse

! De Mobiliteitskoers 2030 bevat naast kaderstellende beleidsdoelen en -keuzes ook prestaties en acties die bij een uitvoeringsagenda van GS horen. Die operationele prestaties en acties zijn in dit fiche daarom niet als voorstel opgenomen voor opname in de omgevingsvisie. In de bijlage is een overzicht opgenomen van de prestaties en acties die nu in het beleidskader staan en waarvan wordt voorgesteld dat die in een uitvoeringsagenda van GS worden opgenomen.

In de verschillende beleidsnota's die als uitvoeringsagenda zijn aangemerkt, staan ook prestaties en acties voor bovenstaande beleidskeuzes. Het verdient aanbeveling bij de actualisatie van de uitvoeringsagenda's, die na vaststelling van de beleidsneutrale wijziging van de Omgevingsvisie plaatsvindt, om te bezien of alle prestaties en acties voor mobiliteit bij elkaar opgenomen kunnen worden en te koppelen aan de beleidsdoelen en -keuzes die dan in de Omgevingsvisie staan. Dat komt de overzichtelijkheid ten goede.

In de huidige situatie is de keuze voor verschillende documenten onder andere gebaseerd op de achtergrond van het beleid, bijvoorbeeld of de uitwerking bedoeld is voor intern gebruik of samenwerkend met andere partijen. De Omgevingswet maakt geen verschil tussen interne zelfbindende uitvoeringskeuzes en uitgangspunten die samen met partners worden opgepakt. In beginsel is alle beleid (en de keuzes die gemaakt worden) zelfbindend. Ook zelfbindende uitgangspunten (zoals voor onderhoud van provinciale wegen of aanbesteding van openbaar vervoer) horen kenbaar gemaakt te worden aan derden in een programma (of omgevingsvisie).

9. Fiche wonen en werken

Huidige situatie

Er is (conform de systematiek van sturen met kaders) een beleidskader met een uitvoeringsagenda.

Daarnaast is er recent samen met het programma Economie het Ruimtelijk Economisch Handelingsperspectief (GS) vastgesteld (voor bedrijventerreinen).

Het beleidskader bevat de hoofdlijnen van beleid voor wonen en werken vanuit de hoofdpoging Werken aan de slimme netwerkstad (Hoofdstuk 6.5 Omgevingsvisie). Voorts ligt er vanuit de ontwikkeling van werklocaties een relatie met de hoofdpoging Werken aan een concurrerende, duurzame economie (Hoofdstuk 6.6 Omgevingsvisie) en ligt er ook een duidelijke relatie met de basisopgave Werken aan veiligheid, gezondheid en omgevingskwaliteit (hoofdstuk 6.2 Omgevingsvisie).

Ambitie

Omgevingsvisie: Het doel voor 2050 is: het stedelijk netwerk van Brabant functioneert als één samenhangend duurzaam en concurrerend netwerk van steden en dorpen als onderdeel van de Noordwest-Europese metropool. Brabant kenmerkt zich door een sterke sociale cohesie, een excellent en duurzaam woon-, leef- en vestigingsklimaat met een comfortabel, betrouwbaar en multimodaal verkeers- en vervoersysteem en een uitstekende (digitale) infrastructuur.

Beleidsdoelen

1. Complementair stedelijk netwerk: schakel van sterke steden en vitale kernen
2. Inzet op binnenstedelijke gebiedsontwikkeling: herstructurering, transformatie en beheer van bestaande woon- en werkgebieden
3. Ontwikkelen in samenhang met andere opgaven (gerelateerd aan andere beleidskaders)
4. Goed wonen voor iedereen
5. Ruimte voor werken

Beleidskeuzes

1. Complementair stedelijk netwerk: schakel van sterke steden en vitale kernen
 - a. schaalsprong in stedelijkheid in de grote en middelgrote steden
 - b. leefbare en vitale dorpen, als essentieel onderdeel van het stedelijk netwerk.
2. Inzet op binnenstedelijke gebiedsontwikkeling: herstructurering, transformatie en beheer van bestaande woon- en werkgebieden
 - a. Een bredere insteek is nodig, gericht op tal van functies, functieveranderingen en ruimtelijk-kwalitatieve opgaven om de omgevingskwaliteit, de toekomstbestendigheid en het verblijfsklimaat op deze transformatielocaties te versterken.
 - b. 'Wederombouwopgave' met speciale aandacht voor naoorlogse wijken

3. Ontwikkelen in samenhang met andere opgaven (gerelateerd aan andere beleidskaders)

- a. Mobiliteitstransitie
- b. Samenhang met het energiesysteem
- c. Samenhang met klimaat en groen-blauwe ontwikkelingen
- d. Landschap en natuur groeien mee met de verstedelijking
- e. Samenhang met een circulaire samenleving

4. Goed wonen voor iedereen

- a. Inzet op duurzame verstedelijking met een nadruk op inbreiden en de bestaande woningvoorraad
- b. Vanuit de kwalitatieve vraag (voor wie en wat te bouwen)

5. Ruimte voor werken

- a. Zorgvuldig, duurzaam en meervoudig ruimtegebruik van bestaande en nieuwe werklocaties
- b. Voorzien in voldoende en passende werkmilieus, waaronder ook ruimte voor bedrijven met een impact op de omgeving
- c. Vestigingsmogelijkheden van (X)XL-logistiek clusteren en regionale meerwaarde hanteren bij grootschalige bedrijfsvestigingen
- d. Versnellen van verduurzaming van Brabantse bedrijventerreinen

Uitgangspunten & Werkwijze

- Sturen op een duurzaam samenhangend stedelijk netwerk: diep, rond en breed
- 5 Stelregels beleidskader Leefomgeving

3 actielijnen voor uitvoering:

- Integraal werken aan het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk.
- Bouwen en wonen in sterke steden en vitale dorpen.
- Versnellen van de verduurzaming van bedrijventerreinen en een passend en toekomstbestendig aanbod van werklocaties.

Rolneming

Uitgewerkt in richting geven, beweging stimuleren en mogelijk maken

Beleidsindicator

Alles overgenomen uit beleidskader in S&V. Onderstaande dus goed en volledig.

Doel	Indicator
Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag	Toename netto Brabantse woningvoorraad periode 2023- 2035: • Totaal toename: circa 165.000/13.500 per jaar • Waarvan sociale huurwoningen: circa 49.500/4.125 per jaar • Waarvan middeldure huur- én betaalbare koopwoningen: circa 60.500/5000 p/j NB. De aantallen zijn gebaseerd op de (periodieke) prognoses en kunnen daarmee afwijken van de nieuwe afspraken, zoals in project Beethoven. • Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. tweederde van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd. Vanuit beleidskader Gezondheid: Tevredenheid met de huidige woning en tevredenheid met de huidige woonomgeving.
Zorgdragen voor duurzame en toekomstbestendige werklocaties in Brabant	• Ontwikkeling werklocaties. Oppervlakte harde en geprogrammeerde plancapaciteit voor nieuwe werklocaties, ten opzichte van de uitbreiding- en vervangingsvraag in het laagscenario t/m 2040 en in combinatie met de effecten van regionale en/of provinciale beleidskeuzes > streefwaarde 100%. De voortgang van de verduurzaming van Grote Oogst terreinen. • 50% verduurzaming in 2030 op het gebied van energie- en materiaalgebruik op Grote Oogst terreinen. • Monitor > opleveren kwalitatieve en kwantitatieve monitor Grote Oogst. • Vanuit Beleidskader Gezondheid: Emissie van fijnstof (PM2,5) van bedrijven op bedrijventerreinen in Noord-Brabant, streefwaarde: lager dan referentiewaarde 2015 (1,3 Kton).
Integraal werken aan het toekomstbestendig maken van het stedelijk netwerk	• Kwalitatieve monitor, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2024. • Kwalitatieve evaluatie, 1 keer per 2 jaar, 1e uit te voeren in 2025.

Verschilanalyse

In de UA zijn bovenstaande beleidskeuzes 1-op-1 overgenomen en zijn acties geformuleerd. Er zijn geen nieuwe beleidsdoelen/keuzes benoemd.

! Uitvoeringslijn 3 'Verbeteren van vitaliteit en toekomstbestendigheid van werklocaties met voldoende ruimte voor bedrijven' uit het beleidskader, is in de Uitvoeringsagenda anders geformuleerd. Er wordt voorgesteld de formulering van de uitvoeringsagenda te gebruiken.

10. Fiche economie

Huidige situatie

Het versterken van de regionale economie is omschreven als kerntaak van de provincies. In de huidige situatie is er een beleidskader tot 2030 met een uitvoeringsagenda voor de periode 2024-2027. Daarnaast is er recent nog een Ruimtelijk Economisch Handelingsperspectief (GS) vastgesteld.

Het beleidskader bevat de hoofdlijnen van beleid vanuit de hoofdpoging 'Werken aan een concurrerende, duurzame economie' (Hoofdstuk 6.6 Omgevingsvisie).

Ambitie

- Een duurzame en welvarende economie in 2030, die in staat is in te spelen op nieuwe ontwikkelingen: toekomstbestendig dus. Dat is een inclusieve, toekomstbestendige en veer- krachtige economie die ook op lange termijn brede welvaart voor alle Brabanders garandeert.
- Het verder versterken van de internationaal concurrerende, duurzame en innovatieve economie in 2030. Een regionale economie die mee-ademt met maatschappelijke behoeften en voorkeuren van consumenten. Een wendbare economie die conjuncturele schommelingen kan opvangen en technologische ontwikkelingen snel kan inpassen. Een internationaal concurrerende en innovatieve economie, die over een breed front bijdraagt aan internationaal erkende, duurzame ontwikkelingsdoelen.
- Het doel voor 2050 is dat Brabant een top kennis- en innovatieregio is in Europa. Producten, materialen en grondstoffen worden op alle onderdelen van de Brabantse economie in verre gaande mate hergebruikt. Niet hernieuwbare hulpbronnen worden behouden. Het streven naar waarde-creatie voor mens, natuur en economie gaan hand in hand. De Brabantse economie is verregaand circulair.
- Het doel voor 2030 is dat we het gebruik van primaire, abiotische grondstoffen met 50% verminderd hebben ten opzichte van 2014.

Beleidsdoelen

1. Brabant is een vooraanstaande speler in het Europese innovatiesysteem
(Brabant als motor achter innovaties voor maatschappelijke uitdagingen en toekomstig verdienvermogen, incl. kennisvalorisatie)
2. Brabant heeft internationaal een uitstekende economische concurrentiepositie;
(Randvoorwaarden op niveau, zoals arbeidsproductiviteit, kennis en onderwijs, fysieke en digitale infrastructuur, energiecapaciteit en toegang tot kapitaal)
3. In Brabant plukt iedereen de vruchten van economisch succes
(Innovatieve producten en duurzame productiemethodes belanden snel bij de Brabander. Daarnaast bepalen opleidingsniveau, inkomen en de positie op de arbeidsmarkt voor een groot deel hoe gezond en welvend we ons voelen)
4. ! De Brabantse economie is verregaand circulair.
(Grondstoffen duurzaam winnen, efficiënt inzetten en hergebruiken, met zo min mogelijk afval en schadelijke emissies)

Beleidskeuzes

1. Focus op stuwende gedeelte van de economie (daar waar nieuwe producten en diensten worden ontworpen en ontwikkeld) als groeimotor voor de hele economie, door inzet vanuit de Brabantse triple helix op: Innovatiekracht, Samenwerkingskracht en Agglomeratiekracht.
2. Voortbouwen op het Brabantse DNA: creativiteit, vernieuwingsdrift, ondernemerszin en samenwerking
3. Impactvol investeren en stimuleren waar de hefboom het grootst is en waarbij interventies een duurzaam economisch effect hebben. Naast directe effecten als groei van de economie en toename werkgelegenheid kijken we ook naar blijvende, indirecte effecten, zoals economische structuurversterking en betekenis voor de maatschappij. We nemen daarin het belang van strategische autonomie en economische veiligheid mee.
4. Inspelen op regionale kracht: Brabant kent vier sterke economische regio's, die complementair zijn en tegelijk elk sterke eigen onderscheidende kenmerken en profiel, eigen Triple Helix-organisaties en kennisontwikkeling.
5. Missiegedreven innovatiebeleid middels ontwikkelen van innovatiecoalities, ondersteunen van sleuteltechnologie-ontwikkeling, werken aan een sluitend netwerk van (financiële) ondersteuning voor start- en scale-ups en het leggen van internationale verbindingen.
6. Ontwikkelen, benutten en behouden van talent voor een veerkrachtige en wendbare arbeidsmarkt.
7. Ruimtelijk-economische structuurversterking door werken aan toekomstbestendige en duurzame werklocaties, campusontwikkeling en inrichten van prettige verblijfsmilieus.
8. Digitalisering door meer data-verbondenheid, nieuwe bedrijvigheid en ontwikkeling van digitale vaardigheden, en circulariteit, slimmer omgaan met grondstoffen.

Uitgangspunten & Werkwijze

Er is een handelingskader uitgewerkt in het Beleidskader en een agenda voor specifiekere uitvoering voor de periode 2024-2027.

Rolneming

Samenwerking doorverbinden (vanuit sterke posities, netwerken, instrumenten en regelingen), versnellen (ondersteunen van kansrijke, innovatieve en impactvolle initiatieven) en investeren (met Brabantse fondsen, deelnemingen en regelingen, en allianties en cofinanciering vanuit Rijk en EU).

Beleidsindicator

Alles overgenomen uit beleidskader in S&V. Onderstaande dus goed en volledig.

Doel	Indicator
Brabant is een vooraanstaande speler in het Europese innovatiesysteem	We streven naar een structurele top-15 notering in de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie in 2030.
Brabant heeft internationaal een uitstekende economische concurrentiepositie.	• We streven naar een top-15 notering in de Regional Competitiveness Index van de Europese Commissie in 2030. • % toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar (BBV-verplichte indicator)

Doel	Indicator
In de Brabantse samenleving plukt iedereen de vruchten van economisch succes.	• We streven ernaar om in 2030 op de CBS-indicatoren voor brede welvaart 'bbp per hoofd bevolking' en 'Opleidingsniveau' beter dan wel gelijk te scoren ten opzichte van 2020 (startdatum Beleidskader) • % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) (BBV-verplichte indicator).
De Brabantse economie is verregaand circulair.	• Het gebruik van niet-vernieuwbare grondstoffen is volgens de landelijke afspraken met 50% verminderd in 2030.

Verschilanalyse

! In de UA is een vierde beleidsdoel 'de Brabantse economie is verregaand circulair' toegevoegd. Dit is overgenomen uit het door PS vastgestelde beleidskader Milieu. Het voorstel is om dit ook als vierde beleidsdoel in de Omgevingsvisie op te nemen.

De UA kent drie uitvoeringslijnen die net weer anders zijn dan de geformuleerde beleidsdoelen en – keuzes, te weten:

1. Ruimte en randvoorwaarden voor de Brabantse economie
2. Innovaties voor een betere toekomst gekoppeld aan 5 transities/missies: energie, circulariteit en grondstoffen, voedselketens in harmonie met omgeving en klimaat, vergrijzing en gezond houden van de bevolking, veiligheid en weerbaarheid in de fysieke en digitale wereld
3. Naar een datagedreven en circulaire economie

Dit leidt vooralsnog niet tot een voorstel tot aanpassing van de beleidsdoelen / keuzes in de Omgevingsvisie.

11. Fiche landbouw en voedsel

Huidige situatie

In de huidige situatie is er het beleidskader Landbouw & Voedsel en zijn er 2 uitvoeringsagenda's: de uitvoeringsagenda landbouw & voedsel en de uitvoeringsagenda Mest.

Het beleidskader bevat de hoofdlijnen van beleid voor landbouw vanuit de hoofdpogave Werken aan een concurrerende, duurzame economie (Hoofdstuk 6.6 Omgevingsvisie) maar heeft ook een duidelijke relatie met de basisopgave Werken aan veiligheid, gezondheid en omgevingskwaliteit (hoofdstuk 6.2 Omgevingsvisie) en het terugbrengen van broeikasgassen/methaan (hoofdstuk 6.3 Werken aan de Brabantse energietransitie).

Ambitie

Ketenvernieuwing naar het landbouw- en voedselsysteem 3.0 met een nieuwe balans tussen ecologie (klimaatvriendelijk, emissiereductie en natuurherstel), economie (versterking verdienvermogen en concurrentiekracht) en maatschappelijk (vergroten draagvlak en waardering, gezondheid en omgevingskwaliteit.) Op basis van vier kernwaarden:

- Slim doordat we gebruik maken van technologie en data,
- Waardevol doordat we vraaggestuurd produceren en producten en maatschappelijk diensten leveren die inspelen op de wensen van consumenten en de maatschappij,
- Circulair met gesloten ketens, en
- Verbonden zodat boeren en burgers weer dicht bij elkaar staan en met nieuwe producten en diensten gericht op een gezonde leefomgeving en herstel van natuur, landschap, bodem en water.

Beleidsdoelen

- Meest duurzame landbouw en voedselproductie: In Brabant vindt de meest duurzame landbouw- en voedselproductie plaats van Europa, mede doordat er sprake is van gesloten mineralen kringlopen (in plantaardige- en dierlijke ketens)), en zoveel mogelijk emissie-loze landbouw naar water, bodem en lucht en de klimaatdoelstellingen worden gerealiseerd. De voedselketens produceren gezond voedsel en landbouwbedrijven dragen bij aan een gezonde leefomgeving.
- Economisch toonaangevend: economisch toonaangevend in Europa doordat de R&D-vestigingen in Brabant in uiteenlopende ketens continue zijn gegroeid (met ook enkele nieuwvestigingen), er in de komende 5 jaar innovatieve startups (circa 100) in de landbouw en voedselketens zijn ontstaan en alle ketens volledig digitaal zijn.
- Natuur en landschapinclusieve landbouw: de natuur- en landschapinclusieve landbouw is fors tot ontwikkeling gekomen door een toename van natuurinclusief boeren en een toenemend biologisch landbouwareaal. We werken daarmee aan vormen van regeneratieve landbouw.
- Gemeenschapsinclusieve landbouw: doordat producten uit korte ketens, ecologische diensten, energie, zorg en recreatie bijdragen aan een gezonde leefomgeving en omgevingskwaliteit.

Beleidskeuzes

- Meest duurzame, circulaire landbouw en voedselproductie
 - Gesloten mineralenkringlopen
 - Op weg naar een emissieloze landbouw en gezonde leefomgeving
 - De landbouw draagt bij aan de Brabantse KRW, biodiversiteit en natuur (N2000)
- Economisch toonaangevend
 - Missiegedreven innovatie en concurrerend vestigingsklimaat: nieuwe startups in landbouw en voedsel en op cross-overs met high tech, forse stijging R&D-uitgaven van kennisintensieve bedrijven, groei van toonaangevende foodbedrijven, broedplaats voor groene innovaties (smart farming, smart processing, future foods)
 - Brabant wil een leidende rol spelen in de ontwikkeling van nieuwe eiwitten en nieuwe (gezonde) foodproducten, plantbased production, reststroomverwaarding, biobased
 - Alle boeren digitaal, forse instroom van jongeren (opvolgers en startups)
- Natuur en landschapinclusieve landbouw
 - 500 natuurinclusieve boeren
 - 15% landbouwareaal biologisch
- Gemeenschapsinclusief met verkoop in korte ketens, regionale afzet of zorg- en recreatieve dienstverlening
 - Waardering burger voor de agrifoodsector
 - Gezonde leefomgeving/omgevingskwaliteit landelijk gebied

Uitgangspunten & Werkwijze

Naast sectoraal beleid op diverse thema's is er vanwege de complexiteit ook een gebiedsgerichte aanpak nodig. Daarbij kunnen ook meerdere opgaven met elkaar gecombineerd worden.

Prioriteit hebben:

- Natuurinclusief boeren nabij natuurgebieden
- Het sluiten van kringlopen: mest, reststromen en het verminderen van chemische gewasbeschermingsmiddelen
- Innovatieve ecosysteem van landbouw en voedsel ondersteunen samen met partners, om transitie te versnellen
- De eiwittransitie inhoud en vorm geven door nieuwe eiwitbronnen, vleesvervangers en nieuwe foodconcepten
- Digitalisering om vraaggericht en duurzaam te kunnen produceren en realtime te kunnen monitoren.

Rolneming

De drie rollen uit de omgevingsvisie en dan verder gespecificeerd naar:

- Ruimtelijke ordening: visie op hoofdlijnen in de Omgevingsvisie en verordenende bevoegdheden als het gaat om omgevingsbeleid.
- Innovatiebevordering: cofinanciering en meedenken over invulling langjarige innovatieprogramma's die door bedrijven en kennisinstellingen worden getrokken. Het faciliteren van proeftuinen en het stimuleren van start-ups in Agrofood.
- Een stimulerende aanpak voor natuur-, landschaps- en biologische landbouw.
- Een actief grondbeleid om transitie te ondersteunen, bijvoorbeeld door aankopen van gronden voor natuur, ruilverkaveling en het verpachten van grond voor natuurinclusieve landbouw.
- Een regisserende rol bij een integrale, gebiedsgerichte aanpak.
- Gerichtte ondersteuning van boeren bij het maken van strategische keuzes.
- Netwerkvorming en contacten tussen boeren, ketenbedrijven, burgers/consumenten en studenten.

Beleidsindicator

Onderstaande is de selectie van indicatoren uit het beleidskader dat in de S&V staat. Er zijn er dus nog meer. Soms lijken formuleringen wat af te wijken tussen S&V en Beleidskader.

Doel	Indicator
Bevorderen van duurzame en circulaire landbouw	• Geuremissie uit stallen o.b.v. vergunningen veehouderij → significante afname in 2030 t.o.v. 2023 • Ammoniakemissie uit stallen o.b.v. vergunningen veehouderij → significante afname in 2030 t.o.v. 2023 • Totale fijnstofemissie uit stallen → significante afname in 2030 t.o.v. 2023
Stimuleren van economisch toonaangevende landbouw- en voedselsector	• % plantaardige eiwitten in consumptiepatroon is 60% in 2030. • Areaal peulvruchten is 4.750 ha in 2030.
Stimuleren van Natuur- en landschapsinclusieve landbouw	• Toename aantal natuurinclusieve boeren naar 500 in 2030. • Areaal biologische landbouw is in 2030 15% van het totaal • Brabantse Landbouw levert een bijdrage aan doelen van bodem en waterkwaliteit.
Versterken gemeenschapsinclusief	2-jaarlijkse kwalitatieve rapportage (1ste in 2025) over de ontwikkeling van het onderling begrip tussen boeren-burgers en overheden

Verschilanalyse

De vier beleidsdoelen zijn in de UA Landbouw uitgewerkt in 4 uitvoeringslijnen. Er zijn geen nieuwe doelen of beleidskeuzes benoemd die op Omgevingsvisie-niveau thuishoren. Er zijn in de UA wel enkele verfijningen van de beleidsdoelen opgenomen, bv rondom klimaatbestendigheid, dierenwelzijn, gewasbeschermingsmiddelen. Deze verfijningen zijn beschouwd als nadere uitwerkingen van de doelen en keuzes die al in het BK waren opgenomen.

Er is ook een UA Mest. Daarin staan specifiek voor mest een aantal doelen opgenomen. Meeste hiervan passen binnen al geformuleerde beleidskeuzes (kringloop landbouw, beperking emissies, gezondheid). Er staan ook keuzes in die randvoorwaardelijk zijn voor het ruimtelijk beleid. Deze randvoorwaarden passen als uitwerking van beleid binnen een uitvoeringsagenda. Voor zover er beleidskeuzes in de UA Mest staan over de inzet op energieproductie (groengas), zijn die keuzes inmiddels in het Energieperspectief opgenomen (fiche 5).

12. Fiche toekomstbestendig bestuur

Huidige situatie

Er is een beleidskader met uitvoeringsagenda.

Toekomstbestendig bestuur heeft een stevige relatie met de Nieuwe manier van samenwerken met diep, rond, breed werken (hoofdstuk 4 Omgevingsvisie).

Ambitie

Toekomstbestendig openbaar bestuur die op een democratische wijze werkt aan wat de samenleving belangrijk vindt. Met de gemeente als eerste overheid en aanspreekpunt voor inwoners.

Beleidsdoel en -keuzes

1. Slagvaardig bestuur: Brabantse overheden dragen efficiënt en effectief bij aan de aanpak van maatschappelijke vraagstukken. Door:
 - Versterken regionale samenwerking
 - Versterken strategische samenwerking
 - Functioneren als 1 overheid
 - Investeren in kennisdeling en netwerken
2. Democratisch: een versterking van de democratie in Brabant door de samenleving te betrekken bij ons werk en ruimte te bieden voor de aanpak van maatschappelijke vraagstukken. Door:
 - te vertellen wat we doen, weten wat er speelt
 - investeren in democratisch burgerschap
 - versterken bestaande democratische instrumenten
 - belanghebbenden bij ons werk betrekken
 - ondersteunen maatschappelijk initiatief
 - betrekken van jongeren
 - benutten van kansen van digitalisering voor democratisering
3. Rechtmatig bestuur: Brabantse overheden voeren hun wettelijke taken structureel goed uit en geven daarmee inwoners en bedrijven het vertrouwen dat deze taken geborgd zijn en hen beschermen. Via IBT ziet de provincie er op toe dat taken naar behoren en rechtmatig worden uitgeoefend. (plaatje IBT opnemen) zodat zij indien nodig (bij taakverwaarlozing) kan interveniëren.

- Risicogericht en datagedreven
- Systematisch- en themaonderzoek
- Kennisbijeenkomsten
- Dialoog

4. Veilig en weerbaar bestuur: de provincie draagt bij aan oplossingen ter vergroting van de bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid in de strijd tegen ondermijnende criminaliteit. Daarmee beperken we de impact daarvan op de samenleving en vergroten de veiligheid van de Brabantse leefomgeving. Door inzet op:

- weerbare samenleving
- veiliger buitengebied
- kennis en onderzoek

Uitgangspunten & Werkwijze

Zie hierboven.

Rolneming

- Veranderende rol van de provincie als regisseur/gebiedsautoriteit bij complexe opgaven. Daarom samenwerken als 1 overheid. Opgaven kunnen niet langer alleen opgepakt. Het is niet de vraag of we willen samenwerken maar hoe we willen samenwerken.
- Maatschappelijke ontwikkelingen die samenhangen met de kwaliteit van besturen: vertrouwen in de overheid daalt, er is onrust en wantrouwen. Betere samenwerking ook met de inwoners door participatie draagt bij aan behoefte van inwoners.
- Wettelijke taak en verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het decentraal bestuur: provincie heeft daarin een systeemverantwoordelijkheid om decentrale overheden en organisaties zo goed mogelijk te laten samenwerken. Tegelijkertijd is de provincie zelf als middenbestuur een partner in de samenwerking.

Beleidsindicator

Alles overgenomen uit beleidskader in S&V.

Doel	Indicator
De Brabantse overheden dragen efficiënt en effectief bij aan de aanpak van maatschappelijke vraagstukken (slagvaardig bestuur).	In 2027 is het percentage inwoners dat tevreden is over de slagvaardigheid van de provincie toegenomen ten opzichte van 2023.
We versterken het democratisch systeem in Brabant door de samenleving eerder en beter bij ons werk te betrekken. We bieden actief ondersteuning aan initiatieven die bijdragen aan onze ambities en versterken bestaande democratische instrumenten (democratisch bestuur).	• In 2027 is het percentage inwoners dat tevreden is over het functioneren van de provinciale democratie toegenomen ten opzichte van 2023. • Het opkomstpercentage in Noord-Brabant bij verkiezingen (BBV-verplichte indicator).

Doel	Indicator
Het interbestuurlijk toezicht zoals de provincie Noord-Brabant dit uitvoert, draagt bij aan een bestendig en veilig Brabant met een sterk openbaar bestuur. Een bestuur waarop de mensen kunnen vertrouwen (rechtmatig bestuur).	• Er staat geen enkele gemeente onder preventief financieel toezicht (BBV-verplichte indicator). • Geen enkele gemeente wordt als 'voldoet niet' beoordeeld op het toezichtgebied Huisvesting vergunninghouders. • Geen enkele lokale overheid wordt als 'voldoet niet' beoordeeld op het toezichtgebied Informatie- en archiefbeheer. • Geen enkele lokale overheid wordt als 'voldoet niet' beoordeeld op het toezichtgebied Omgevingsrecht.
We dragen actief bij aan oplossingen ter vergroting van de bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid in de strijd tegen de ondermijnende criminaliteit (veilig en weerbaar bestuur).	In 2027 is het percentage inwoners dat vertrouwen heeft in de manier waarop de provincie wordt bestuurd toegenomen ten opzichte van 2023.

Verschilanalyse

De tekst in BK en UA vertonen grote gelijkheid. Per beleidsdoel en keuze zijn (uitvoerings)acties beschreven. Die zijn 1 -op- 1 in de UA overgenomen en van prestatie-indicatoren voorzien.

In de UA zijn geen nieuwe beleidsdoelen of -keuzes benoemd.

13. Fiche data

Huidige situatie

Er is een beleidskader Data 2020-2025 met een recent vastgesteld addendum Data 2030. Daarnaast is er een uitvoeringsagenda Digitale Transformatie. Data zijn essentieel bij het werken vanuit de Omgevingswet en het monitoren van doelen voor fysieke leefomgeving. Data is om die reden dan ook belangrijk om op een effectieve en efficiënte wijze uitvoering te kunnen geven aan de beleidsdoelen en -keuzes in de Omgevingsvisie.

Ambitie

Waardegedreven digitaal transformeren: optimaal inzetten op de kansen die inzet en gebruik van data bieden om nu en in de toekomst publieke waarde te blijven leveren. Onder het gelijktijdig minimaliseren van de risico's die ook altijd samenhangen met data en digitalisering.

Beleidsdoelen

1. Nieuwe benaderingen en krachtige ambities voor de provinciale opgaven
2. Verbetering van de ondersteunende processen binnen de provincie
3. Versterking van de bestuurskracht in Brabant
4. Versterking van de kennisinfrastructuur op het gebied van dataficering

Waarbij de volgende uitgangspunten worden toegepast:

1. Publieke waarde staat centraal: inzet data versterkt functioneren en slagkracht. We gebruiken daarvoor de Code Goed Digitaal Openbaar Bestuur (CODIO).
2. Overbruggen kloof tussen beleid en data: door vergroten bewustwording, ondersteuning
3. Data in de context van beleid: tellen en samen vertellen:
4. Differentiëren: per provinciale rol betekent dataficering iets anders: iedere rol heeft eigen data-behoefte
5. Denken en handelen vanuit positie als middenbestuur: de provincie is een platform (in technische zin) voor innovaties. De provincie wordt steeds meer een dataknooppunt wat betekenis heeft voor de positie als middenbestuur. We werken steeds intensiever samen met onze mede-overheden. Dat willen we verder uitbouwen.

Beleidskeuzes

9 richtinggevende principes voor provinciaal handelen:

1. Digitalisering en dataficering zijn middelen en geen doelen: maatschappelijke opgaven zijn leidend bij inzet
2. We zijn kritisch op gebruik algoritmes en AI: we rapporteren transparant algoritmen. Die helpen om informatie te verwerken en sneller stappen te zetten. Ze hebben ook een keerzijde vanuit privacy en autonomie van inwoners. Daarom transparant zijn in gebruik. We houden daarbij ook rekening met wat de gevolgen van AI zijn voor duurzaamheid en hoe we daar om verantwoorde wijze mee omgaan: wanneer biedt AI echt meerwaarde? Er is een noodzaak voor versterking van de AI-governance.

3. Gegevens krijgen pas betekenis in een bepaalde context: tellingen zijn een basis maar niet objectief: wat tellen we? Waarom tellen we? Op welke wijze tellen we? Daarom moet er altijd gekeken worden naar de specifieke context waarin cijfers en data zijn verzameld.
4. We houden rekening met de wraak van technologie: iedere technologische oplossing schept weer nieuwe problemen of uitdagingen. Daarom toepassingen eerst in een neutrale omgeving uitproberen.
5. We zorgen dat iedereen mee kan doen (inclusie): dit gaat zowel om vaardigheden als over het in staat zijn mee te doen. Dat laatste is nog niet op orde en vraagt een verstevigde inzet bv voor onze digitale toegankelijkheid.
6. Informatiebeveiliging voorop
7. Privacy beschermen van burgers en bedrijven
8. Archivering en ontsluiting van data op orde
9. We sturen actief op kwaliteit van data (data-governance): data nemen in cruciale plek in, zowel voor beleidsontwikkeling en -uitvoering als in samenwerking met anderen. Dat kan alleen als de kwaliteit op orde is.

Uitgangspunten & Werkwijze

Prioriteit ligt bij de volgende thema's:

- Nieuwe benadering en ambitie voor provinciale opgaven uit Omgevingsvisie: diep, rond, breed werken door data actief te verzamelen en analyseren en effecten van gebruik van data beter in beeld te brengen.
- Versterken van de inbedding van datagedreven werken in ondersteunende processen van de provincie: betere monitoring en verantwoording, process mining om onze werkprocessen te verbeteren, I-control en strategisch risico-management etc
- Versterken bestuurskracht in Brabant: bundelen van data en krachten met onze mede-overheden die ook veel data beschikbaar hebben, verdere intensivering van samenwerking
- Versterken kennisinfrastructuur op gebied van dataficering: zorgen voor een goede kennisinfrastructuur in Brabant.
- AI: de laatste jaren doen we steeds meer ervaring op met AI. Het biedt enorme kansen maar brengt ook onzekerheid en risico's mee. Het is van belang om op een verantwoorde manier met AI om te gaan.
- Strategische soevereiniteit en digitale autonomie: geopolitieke veranderingen en de toenemende afhankelijkheid van data en daarmee de Big Tech vragen om na te denken hoe wij zoveel als kan onafhankelijk kunnen opereren van derden. Hierin trekken we op met mede-overheden als IPO.
- Business Continuity Management (BCM): Digitalisering en data maken steeds meer deel uit van primaire processen;. Daardoor ontstaat een nieuwe afhankelijkheid. Vanuit risico-beheersing vraagt dat om na te denken hoe we omgaan met verstoringen, zoals stroomuitval of demonstraties waardoor we het gebouw niet meer uitkunnen. Leidende vraag daarbij vanuit dit beleidskader is hoe we als organisatie snel kunnen herstellen van tegenslagen en hoe we veerkracht ontwikkelen om terug te komen uit een crisis en te leren van ervaringen. Welke bedrijfsprocessen zijn kritisch voor het functioneren van de provincie en hoe moeten we ze opstarten na uitval.
- Intensivering van samenwerkingen met andere provincies: samenwerken aan digitaliseringsvraagstukken vanuit inhoud, proces en delen van kosten.
- Intensivering samenwerking met andere bestuurslagen: we werken in ketenverband met Rijk, gemeenten en waterschappen, ontwikkelen gezamenlijk infrastructuur, delen data en investeren gezamenlijk in cyberveerbaarheid als 1 overheid in de Nationale Digitaliserings Strategie (NDS).
- Het beleidskader vormt het uitgangspunt hoe de provincie omgaat met digitalisering en dataficering.

Rolneming

--

Beleidsindicator

In het beleidskader en in de S&V zijn geen beleidsindicatoren opgenomen. De S&V kent wel enkele prestatie-indicatoren.

Verschilanalyse

! In het beleidskader (met addendum) staan enkele uitvoerings- en organisatorische aspecten die niet passen bij hoofdlijnen van beleid van PS. Het voorstel is om de volgende aspecten niet in de Omgevingsvisie op te nemen:

- Versterken van de regie-rol van de CIO-office waardoor digitalisering beter wordt benut en ingezet.
- AI: Vanuit het lerend perspectief leren we om te gaan met AI en werken we een kader uit voor verantwoord gebruik.

Bijlagen

Milieu

Overzicht van aspecten waarvan wordt voorgesteld om die niet in de Omgevingsvisie op te nemen:

Beleidskeuzes

Beleidskeuze 1 Zeer zorgwekkende stoffen

- Vergroten kennis en inzicht
- Verdiepen VTH-aanpak minimalisatieverplichting prov bedrijven
- Voorzorg pZZS bij prov bedrijven met maatwerk
- Stimuleren Rijk en EU
- Aanpak bestrijdingsmiddelen

Beleidskeuze 2 Externe veiligheid

- Beheersen risico's BRZO-bedrijven
- Beperken risico's vervoer over het spoor
- Omgevingsmaatregelen rondom BRZO en spoor
- Monitoren veiligheidsrisico's BRZO, spoor maar ook van nieuwe opgaven als energietransitie

Beleidskeuze 3 Luchtkwaliteit

- Verbinden van opgaven en activiteiten
- Scherp vergunnen
- Versterken slagkracht waar nodig door inzet van middelen en ondersteuning gemeenten bij de SLA
- Luchtkwaliteit meten en bijsturen

Beleidskeuze 4 Geluid

- Vaststellen GPP langs prov wegen als plafond (voorkomen toek ophoging)= wettelijke plicht
- Voorkomen nieuwe hindersituaties bij verstedelijking
- Terugdringen hinder bestaande overlast situaties
- Aanpak trillingen en laagfrequent geluid
- Versterken inzet bestaande stiltegebieden
- Aanpak bepalen van optrekkend/afremmend verkeer en pieken

Beleidskeuze 5 Geur

- Aanpak bestaande overlast situaties van industrie en veehouderij: kennisopbouw, onderzoek
- Voorkomen nieuwe hindersituaties: agenderen en stimuleren, reguleren
- Scherp vergunnen

Beleidskeuze 6 Licht

- Opstellen actieplan Lichthinder
- Zelf het goede voorbeeld geven langs provinciale wegen en bij provinciale gebouwen. Bij VTH richtlijn toepassen

Beleidskeuze 7 Bodemkwaliteit

- Saneren bodemverontreinigingen
- Intensiveren inzet op diffuse bodemverontreiniging door inzet op (p)ZZS en aanpak nutriënten
- Samenwerking provincie en gemeenten (=werkwijze/rolneming)

Beleidskeuze 8 Ondergrond

- Vergroten kennis van de ondergrond
- Ondergrondbeleid gebiedspecifiek uitwerken zodat verschillende activiteiten (energie, transport, drinkwater, opslag etc) naast elkaar kunnen bestaan zonder dat de ondergrond voor toekomstig gebruik wordt verstoord.

Beleidskeuze 9 Grond- en afvalstoffen

- In beeld brengen grond- en afvalstromen
- Stimuleren circulaire samenleving
- Stimuleren hergebruik stortplaatsen
- Eeuwigdurende nazorg stortplaatsen
- Uitvoeren ontgrondingenbeleid

Beleidskeuze 10 Luchtvaart

- Uitvoering geven aan het advies Opnieuw verbonden van Eindhoven airport
- Verkleinen vergunde geluidsruimte regionale terreinen, voorkomen dat woningbouw in nabijheid wordt gerealiseerd
- Stimuleren vermindering overlast militaire terreinen
- Stimuleren verduurzaming en innovatie

Indicatoren

In het beleidskader zijn ook toestands- en effectindicatoren benoemd. Deze zijn van belang voor de uitvoering van de monitoring.

Toestandsindicatoren

Milieuthema	Toestandsindicatoren 2050	Toestandsindicatoren 2030
Zeer Zorgwekkende stoffen	Op dit moment nog geen indicator beschikbaar	Op dit moment nog geen indicator beschikbaar
Externe veiligheid	Het aantal (latente) saneringssituaties voor het plaatsgebonden risico (PR). Aantal aanwezige burgers binnen beperkt kwetsbare gebouwen of (beperkt) kwetsbare locaties binnen de contour van het PR 10-6 die onvoldoende beschermd zijn door maatregelen (gelijk of afname) Aantal aanwezige burgers binnen zeer kwetsbare, kwetsbare of beperkt kwetsbare gebouwen en kwetsbare of beperkt kwetsbare locaties binnen aandachtsgebieden voor brand, explosie of gifwolk die onvoldoende beschermd zijn door maatregelen (gelijk of afname) ³	Het aantal (latente) saneringssituaties voor het plaatsgebonden risico (PR). Aantal aanwezige burgers binnen beperkt kwetsbare gebouwen of (beperkt) kwetsbare locaties binnen de contour van het PR 10-6 die onvoldoende beschermd zijn door maatregelen (gelijk of afname) Aantal aanwezige burgers binnen zeer kwetsbare, kwetsbare of beperkt kwetsbare gebouwen en kwetsbare of beperkt kwetsbare locaties binnen aandachtsgebieden voor brand, explosie of gifwolk die onvoldoende beschermd zijn door maatregelen (gelijk of afname)
Luchtkwaliteit	Concentratie fijnstof (PM10, PM2,5) en stikstofdioxide (NO2) in Brabant	RIVM-gezondheidsindicator (% afname van de bijdrage aan het levensduurverlies)
Geluidhinder	Aantal bestaande overlastsituaties geluid	Aantal bestaande overlastsituaties geluid

3 Toelichting: Deze samengestelde KPI zegt iets over de kwalitatieve kans per jaar op het overlijden van een groep van tien of meer burgers binnen een brandaandachtsgebied, een explosieaandachtsgebied of een gifwolkaandachtsgebied.

Milieuthema	Toestandsindicatoren 2050	Toestandsindicatoren 2030
Geurhinder	Aantal bestaande overlastsituaties geur Percentage gehinderden in Brabant door geur	Aantal bestaande overlastsituaties geur Percentage gehinderden in Brabant door geur
Lichtvervuiling	Opgaand licht Klachten over lichthinder	Opgaand licht Klachten over lichthinder
Bodemkwaliteit	Aantal spoedlocaties waarvan de risico's nog niet zijn weggenomen	Aantal spoedlocaties waarvan de risico's nog niet zijn weggenomen
Ondergrond	Percentage doorboringen kleilagen voor duurzame toepassingen en aantoonbaar afgedicht, ten opzichte van het totaal aantal doorboringen. Balans winning (grondwater, warmte) en aanvulling (grondwater, warmte). Aantal events van aardbeving met risico op schade en lekkage van systemen (streven is 0)	Aantal doorboringen van de kleilagen
Grond- en afvalstoffenbeleid	Op dit moment hebben wij nog geen keuze gemaakt voor de indicatoren voor grondstoffen, afvalstoffen en duurzaamheid. In IPO-verband worden indicatoren voor circulariteit ontwikkeld. Op basis van deze resultaten maken wij een keuze voor de indicatoren voor dit thema.	Op dit moment hebben wij nog geen keuze gemaakt voor de indicatoren voor grondstoffen, afvalstoffen en duurzaamheid. In IPO-verband worden indicatoren voor circulariteit ontwikkeld. Op basis van deze resultaten maken wij een keuze voor de indicatoren voor dit thema. Voor ontgroningen: cumulatieve volume gewonnen delfstoffen
Luchtvaart	Geproduceerd geluid door luchthavens	Geproduceerd geluid door luchthavens

Effectindicatoren

Milieuthema	Aanpak	Effectindicatoren (met gewenste waarde/richting)
Zorgwekkende stoffen	A. Vergroten kennis, inzicht en bewustwording, ook bij gemeenten	Aantal van onderstaande ZZS-bronnen waarover enig inzicht in Brabant bestaat (score 1 tot 4): • ZZS bij provinciale bedrijven • ZZS bij gemeentelijke bedrijven • ZZS vrijkomend in gebruiksfase • ZZS in burgers (biometrie)
	B. Verdiepen VTH-aanpak minimalisatieverplichting voor provinciale bedrijven	% provinciale bedrijven (score 0-100) waarvan we: • een V&R plan hebben ontvangen • een V&R plan hebben beoordeeld • op basis van het V&R plan maatregelen gerealiseerd zijn voor ZZS

Milieuthema	Aanpak	Effectindicatoren (met gewenste waarde/richting)
	C. Toepassen ZZS beleid op pZZS o.b.v. voorzorgbeginsel	% provinciale bedrijven (score 0-100) waarvan we: - pZZS ook meegenomen zijn in de V&R programma's - op basis van het V&R plan maatregelen gerealiseerd zijn voor pZZS
	D. Stimuleren rijk en EU tot samenhangende risicobeheersing in de keten	
	E. Ontwikkelen aanpak bestrijdingsmiddelen	Inventarisatie uitgevoerd: ja/nee Plan van aanpak vastgesteld: ja/nee
Externe veiligheid	A. Beperking risico's BRZO-bedrijven en spoorzones door advisering RO	Alle ruimtelijke besluiten Brzo-bedrijven en spoorzones voldoen aan kwaliteitsnormen EV. (ja/nee)
	B. Beperken risico's vervoer over het spoor	Aantal locaties waar sprake is van overschrijding van het risicoplaafond EV (afname)
	C. Aandacht vragen voor omgevingsmaatregelen bij BRZO-bedrijven spoorzones	Er is voldoende aandacht voor borging realisatie, onderhoud en beheer beschermende maatregelen nabij BRZO-bedrijven en in de spoorzones. (ja/nee)
	D. Beter monitoren veiligheidsrisico's	Alle actuele externe veiligheidsrisico's van provinciaal belang EV zijn in beeld. (ja/nee) Alle ruimtelijke besluiten risicovolle activiteiten met provinciaal belang EV voldoen aan kwaliteitsnormen EV. (ja/nee)
Luchtkwaliteit	A. Verbinden van opgaven en activiteiten	Emissie NOx, PM10, PM2,5 en ammoniak uit de belangrijkste sectoren in Brabant (afname)
	B. Zo scherp mogelijk vergunnen	Het aantal blootgesteld aan waarden boven de WHO-waarde (afname)
	C. Versterken slagkracht waar nodig	
	D. Stimuleren en ondersteunen gemeenten t.a.v. het SLA	Percentage van gemeente dat actief deelneemt aan het SLA (toename)
	E. Meten luchtkwaliteit en bijsturen	Aantal meetstations luchtkwaliteit in Brabant (toename)
Geluidhinder	A. Vaststellen geluidproductieplafonds voor provinciale wegen	Percentage provinciale wegen waarvoor geluidproductieplafonds zijn vastgesteld (toename tot 100%)
	B. Voorkomen nieuwe hindersituaties	Aantal aanpassingen geluidsproductieplafonds naar een hogere waarde (zo dicht mogelijk bij 0)
	C. Terugdringen hinder in bestaande overbelaste situaties	Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB (afname)

Milieuthema	Aanpak	Effectindicatoren (met gewenste waarde/richting)
	D. Aanpak trillingen en laagfrequent geluid	Inzicht in mogelijkheden om richtinggevend beleid te formuleren (ja/nee)
	E. Versterken inzet op stiltegebieden	Ontwikkelen indicator voor voldoen aan streefwaarde 40dB(A), 24 uursgemiddelde geluidsniveau, in stiltegebieden (nog te ontwikkelen)
	F. Aanpak bepalen van optrekkend/afremmend verkeer, pieken van langsrijdende voertuigen	
Geurhinder	A. Terugdringen van overbelaste situaties	Aantal klachten over geurhinder (afname)
	B. Voorkomen nieuwe hindersituaties	
	C. Zo scherp mogelijk vergunnen	
Lichtvervuiling	A. Opstellen actieplan lichthinder	Actieplan opgesteld (ja/nee) Gemiddelde verandering licht (gewenste richting: gelijk of afname)
	B. Zelf het goede voorbeeld geven	
Bodemkwaliteit	A. Saneren bodemverontreinigingen	Aantal nog aan te pakken spoedlocaties (afname tot nul)
	B. Intensiveren inzet op diffuse bodemverontreiniging	Aantal aangepakte bodemverontreinigingen (toename).
	C. Samenwerking provincie en gemeenten	
Ondergrond	A. Vergroten onze kennis van de ondergrond	Aantal van onderstaande deelgebieden waarop voldoende kennis is m.b.t. de ondergrond (score 0 tot 5): • Opbouw ondergrond • Eigenschappen • Potentie • Ligging breuksystemen Effecten benutting ondergrond zijn in beeld, zoals impact van benutting op spanning van de breuken, effect van temperatuurwijzigingen.
	B. Uitvoeren ondergrondbeleid en specificeren naar gebieden	Aantal negatieve effecten door voorkomen ongewenst (risicovol of niet duurzaam) gebruik van de ondergrond (afname)
Grond- en afvalstoffen	A. In beeld brengen van de afvalstromen en grondstofstromen	We hebben afvalstromen afdoende in beeld met een monitor (ja/nee)
	B. Stimuleren circulaire samenleving	Er is een kwantitatieve indicator op milieueffect circulair grondstoffengebruik op niveau van Noord-Brabant ontwikkelt (ja/nee) Mate van circulariteit, gemeten aan de hand van bovenbedoelde indicator (toename) Het percentage van het Brabantse afval dat gestort wordt (R-ladder). (afname)

Milieuthema	Aanpak	Effectindicatoren (met gewenste waarde/richting)
	C. Stimuleren hergebruik stortplaatsen	Aantal WM-stortplaatsen waarbij hergebruik heeft geleid tot geheel of gedeeltelijk hoogwaardiger gebruik (toename)
	D. Zorgdragen voor nazorg stortplaatsen	Aantal ongewenste milieueffecten per stortplaats als gevolg van strijdig handelen met wettelijke kaders. (afname) Aantal Wm-stortplaatsen waarbij een bijdrage is geleverd aan innovatieve energieontwikkelingen zoals zonne-energie, windenergie of gebruik stortgas (toename). Kosten van de nazorgverplichting bij een gelijkwaardig beschermingsniveau (afname per stortplaats)
	E. Zorgdragen voor goede overdracht voormalige stortplaatsen	In 2023 is de overdracht aan de gemeenten gerealiseerd. (ja/nee)
	F. Uitvoeren ontgrondingenbeleid	Hoeveelheid gewonnen zand en grind (afname tot 50% in 2030)
Luchtvaart	A. Uitvoering geven aan het advies Opnieuw Verbonden voor Eindhoven Airport	De geluidsruimte van Eindhoven Airport is 30% afgenomen ten opzichte van 2019 (uitvoering advies Pieter van Geel)
	B. Verkleinen vergunde geluidsruimte regionale luchthaven	De vergunde geluidsruimte van de regionale luchthavens (afname)
	C. Stimuleren verminderen overlast militaire luchthavens	
	D. Stimuleren verduurzaming en innovatie	
	E. Geen nieuwe luchthavens voor gemotoriseerde luchtvaart	Aantal vergunde nieuwe terreinen voor gemotoriseerde luchtvaart (nul)

Mobiliteit

Overzicht van aspecten waarvan wordt voorgesteld om die niet in de Omgevingsvisie op te nemen

Beleidskeuze 1 Veilige mobiliteit vanuit drie pijlers

- uitvoering geven aan risico gestuurde-aanpak verkeersveiligheid
- uitvoering geven aan verbeteren spoorveiligheid en beperken risico's vervoer gevaarlijke stoffen

Beleidskeuze 2 Samenhangend mobiliteitssysteem

- aantal multimodale ketenverplaatsingen is toegenomen
- tevredenheid overstap/overslag is in 2030 toegenomen met goede reisinfo (rapport 7)
- aantrekkelijk(er) maken van alternatieven voor (eigen) auto: lopen, fietsen, gedeelde mobiliteit
- jaarlijks opstellen 4 RMMA's
- uitvoering aan multimodale bereikbaarheid via werkgeversaanpak belangrijke werklocaties
- uitvoering gebiedsgerichte uitwerking smartmobility/mobiliteitshub's
- uitbouw van het (snel) fietsnetwerk ter verbetering van lokale bereikbaarheid en regionale verbinding

Beleidskeuze 3 Robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem met een goede multimodale bereikbaarheid.

--

Beleidskeuze 4 Mobiliteit voor iedereen

- alle OV voldoet in 2030 aan CROW-richtlijnen
- reisinformatie is voor iedereen toegankelijk
- mensen zijn meer tevreden

Beleidskeuze 5 Schone, stille en gezonde mobiliteit

- gezond: minder emissies, nul-emissiezones stadslogistiek, verbeteren verplaatsingsmogelijkheden per fiets en voet;
- duurzaam: voer/vaartuigen, voldoende laadpalen, minder grondstof